

8
۸

نومبر

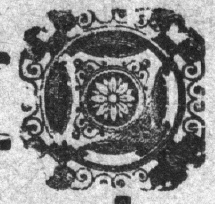
11-48

۲۹ ربیع الاول ۱۳۲۶

۱۷ آپریل ۱۹۰۸

پنجشنبه

اون بیش کونده بر چققان ادبی سیاسی مجموعه در.

۱۹۰۸
شورا

زافاز مفتیسی حسین اذندی غابوف جنابری.

«شورا»

مجموعه نك بايلرى اوشبو ترتيپده بولنور:

- ۱) مشهور آدملىر والوغ حادثه لىر . بو بابده ايسكى ويگيلردن برر بيوك آدمنىڭ ترجمهء حالى درج اولنور ، پادشاهلردن بحث ايدلنديگى وقت مملكتلرينىڭ نىسقه چه جغرافيه وتارىخى سويله نور .
- ۲) مقاله لىر . بو بابده ادبى ، تارىخى ، اجتماعى مقاله لىر بولنور .
- ۳) تربييه وتعليم . بو بابده حفظ صحت ، تدبير منزل تعليم ، مكتب ومدرسه ، شاكرهم معلملرگه دائر بندلر يازلنور .
- ۴) كشفيات واختراعات .
- ۵) متنوعه . مملكت ايچنده وطشندە اولان هر تورلى خبر ومعلومات يازلنور .
- ۶) تفريظ وانتقاد . يىڭى چيتمش اثرلر (كتاب ، رساله وغزته هم ژورناللر) حقندە معلومات ويريلور .
- ۷) اجمال سياسى . روسيه نىڭ ايچنده وطشندە اولان ايكى هفته لك سياسى حاللر نىسقه لىق ايله بيان ايدلنور .
- ۸) مراسله ومخابره . سؤال جوابلر وهر تورلى مکتوبلر يازلنور .
- ۹) حكايات . اشعار . لطائف ومقاللر .

ناشرلىرى: محمدشاكر ومحمد ذاكر رامبيللر . محررى: رضاءالدين بن فخرالدين .

آبونه بدلى: يىللىق دورت روبله - ۶ آيلىق ۲ روبله ۲۰ كاپك .
«وقت» ايله برگه آلوجپلرغه يىللىق بدلى ۳ روبله ، ۶ آيلىق ۱ روبله ۸۰ كاپك
اجنبى مملكتلر ايچون برييللىغى ۱۵ فرانك .

آدرس: Оренбургъ, редакция «ШУРО»

شورا

آبونه بدلی : سنهك : ٤، آلتی آیلق ٣ روبله ♦ ٢ كاپك.
« وقت » برلن برگه آلوچیلارغه :
سنهك ٧، آلتی آیلق ٣ روبله ♦ ٨ كاپك در .

آدرس :

Редакция «ШУРО» Оренбургъ — Rédaaction du «Chourou» Orenbourg.

اورنبورغده اون بیش کونده بر چققان علمی و ادبی مجموعه در . نومر ٨

شهر آدمیر والوغ خاوندلر

بر سبب ایله توقتامیش خاننك آچیغینه اوچرادى
و آنك اولدر توندن قور قوب، سمر قند شهرینه
تیمیرلنك حضورینه قاچدی و تیمیرلنك نی توقتامیش
خان اوستنه كلورگه فوتورتوب نهایت ٧٩٣ -
١٣٩١ تاریخنده کندیسى دلیل اوله رق تیمیرلنك نی
دشت قپچاق اوستنه آلوب كلدی (٢) .

توقتامیش خاننك «میسره» عسکرلری
ایدکی میرزا فیلسندن عبارت اولدیغی ایچون،
صوغش باشلاندىغی ایله، توقتامیش خاننسى
صوغش میداننده قالدروب اوزلرینك قاچولاری
حقنده ایدکی طرفندن کشى یبارلوب تعلیمات
ویرلمشیدی . بناء علیه توقتامیش خان ایله
تیمیرلنك «قوندزچه» اسملو اورنده بر برینه

ایدکی میرزا

٨٢٢ - ١٤١٩

منغت فیلسندن قتلق قبا اسمنده بر
کیمسه نك اوغلی اولان اوشبو ذات، هیله کار،
جسارتلی، غیرتلی بر کیمسه اولوب آلتون
اوردا حکومتنده حتی مامای میرزا عصرنده
نفوذ صاحبی اولمقل سیاست و تدبیر طوغرولرنك
الوغ بر اورن آلمشیدی (١) . بر طوغمه قز
قارنداشی تیمیر قتلق خان نکاچنده اولمشدر .
ایلك وقتنده توقتامیش خان اوزرینه نوکسر
(ملازم) و صوگرهده میسره امیری اولدی .

تيمر لىك ايدكى نىڭ كىلىمگىدىن اميدىنى اوزوب
اوزىنىڭ سىمىقىدىنە فايتور ايچون بايق يىلغە
سندن چىقوب سفر ايتدى .

ايدكى ، يوقارىدە اسمى مذكور اولان
شەزادە تيمىرقتلىق بن روس خاننى خان كوتاروب ،
توقتامبىش خان ايله نچە دفعەلەر صوغشىدى
ايسەدە هر دفعەسندە مغلوب ومنهزم بولور
ايدى ، اون بىشنىچى مرتبە صوغشىلاردىن صوڭ
ايدكى تمام يوغالوب نە يردە ايدىكى دە بلنما
مشدر . بونلارنىڭ بويىلە صوغشىلاردىن بىزار
اولوب پىك كوب قىيلەر وبو جەلدەن دە آقپا
وقارە بغدادىن مسلمانلارنى روسلار آره سىنە
هجرت ايدوب يىرلشمىلردىر (۱) . (بونلار
طبيعى صوڭرە چوقنىش اولورلار ، احتمال كە
بغدانوفلار ، اوشبو طائىفەلەرگە منسوب فامىلىيە
لر اولور) .

توقتامبىش خان ، ايدكى احوالنى تىكشوروب ،
سلامت يا كە وفاتنى صوراشوب طورديغى بر
وقت قفقاز طرفىدىن تىكرار تيمىر لىك هجوم
ايتدى و « ترك » صوى بويىك مشهور ماجرا دە
توقتامبىش خان مغلوب ومنهزم اولدى .

تيمىر لىك فايتوب كىتدىكى صوڭ هر نە قدر
توقتامبىش خان « سراى » شەرىنى تەمىر
ايدوب ، كىدىنىڭ الوغ خان ايدىكى اعلان
ايتىش وروس هم ليتوا كىتلىرىنە خبر وىرمىش
ايسەدە كىتاتىدىن ايدكى ميرزا تيمىرقتلىق اسملى
خان اسمىدىن ظاهر اولوب « سراى » غە هجوم
ايتىدى و توقتامبىش خان دە ليتووادە « كىف »
شەرىنە قاچدى .

ايدكى ، قىتلىق تيمىر خان اسمىدىن ليتوا
كىتلىرى وىطوفت اوزرىنە : « توقتامبىش بزم

اوپراشوب صوغشى باشلادىلارنى صوڭ ، اڭ
قزوب نىقپەغە كىدىكىندە توقتامبىش خاننىڭ
مىسرە عىسكىرى (ايدكى قىيلەسى) بوزلدى .
اوشبو سببىدىن توقتامبىش خان منهزم اولوب
قاچارغە مجبور اولدى . تيمىر لىك دە « ايدىل »
يىلغەسىنىڭ مشرق طرفىنى تمام اير كىلەتالادى ،
بىشبيك باش قزايىلە اوغلان اسىر آلوب عىسكىر
لرىنە تەقسىم ايتدى ، مسلمەلرنى جارىيە اورنىك
استعمال ايدىلەر .

تيمىر عىسكىرىندە توقتامبىش خاندىن قورقوب
قاچمىش اوردا شەزادەلردىن تيمىر قىتلىق ، كونچە
اوغلان (هر ايكىسى روس خان - ارض خان
اوغلىرىدىر) اولنور ايدى .

ايدكى ميرزا : « توقتامبىش خاننىڭ مغلوب
اولمىقىنە بىنم قىيلە و قوم سبب اولدىلەر ، اڭرە
آنلر بو حالدە قالورلر ايسە ، توقتامبىش خان
كونلارنىڭ بىرنە انتقامنى آلور ، هر بىرىنى قىتل
ايلر ، شونىڭ ايچون بن آنلرنى برابر آلوب
كلور ايدىم و جەلمەزدە سزنىڭ سايبە كۇزدە عىسكىر
اوزدرر ايدىك » دېيە تيمىردىن رخصت صوردى .
تيمىر لىك رخصت و بىردىكىنە كورە امىرلردىن
بىرىنى اوزىنە يولداش ايدوب قىيلەسى طرفىنە
كىتدى . تيمىر لىك ، ايدىكىنى يباردىكىنە اوكتوب
كىرو چاقور ايچون آرتىدىن كىشى بىبارسەدە
ايدىكى قايتمادى .

شويىلە ايدوب ايدىكى تيمىر لىك كوچى ايله
توقتامبىش خاندىن انتقام آلدى و صوڭرە تيمىر
لىك نىڭ اوزىنى دە آلدادى (۱) . اوشبو وقت
تيمىر عىسكىرىندە اولان قىتلىق تيمىر بن روسخان
هم تيمىر لىك رخصتى ايله بر طرفە كىتىشىدى ،
اول هم كىرو آننىڭ حضورىنە وارمادى .

کلیه گزنی قویارغه تکلیف ایتمشسین ، اوایل ایسه بن سندن قارت اولدیغم ایچون سنی اوغل حکمنده کوررگه و آنچه گزغه کلیه مزی قویدررغه حقم اولسه کرک ، دیه سویلادی . ویطوفت بوکا آچیغلانوب وایلکدن حاضرلمش عسکری وخصوصا آنلر آراسنده غایت بهادر اولان توقتامیش عسکری اولدیغندن غرورلانوب ، عسکرینه صوغش امری ویردی .

ایلك حالده ویطوفت عسکری ، ایدکی عسکرینه غالب بولدی ، فقط شول وقت قتلق تیهرخان ، اوزینک صاقلق عسکری ایله ویطوفت عسکرینک آرتینه نوشه باشلادی ، تیگزیر اولدیغی سببلی پوشکه لر لازم درجهده اشلاما دیلر ، اخیره ده ویطوفت عسکری منهزم اولوب ، قاچارغه کرشدیلر . بونلرک فاجدقلرینی کوردیکنده توقتامیش خان اوزینک تبعه سنی برابر آلوب بر طرفه کندی .

ایدکی قومانداسنده اولان عسکرار ویطوفت عسکرینک یوکلرینی غنیمت آلدیلر و اوزلرینی ده بشیوز چاقرم یرده اولان « کیف » شهرینه قدر فوغدیلر . « کیف » شهرینه یتدیکلرنده لیتوالیلر صلح سوراب اوچ بیگ ، ایکنهی روایتنه کوره بشیوز صوم آنچه ویروب فوتقاروب قالدیلر . پیچورسکی مناستر اوز صوماسندن ۳۰ صوم ویردی . اوشبو صوغشده یکرمی قدر کناز اولدرلدی (۱) . اوشبو صوغش نتیجه سی اولارق تاتار عسکرینک بهادرلغی تکرار کورلدی ، ایدکی ده اوزینه دشمن اولان توقتامیش خاننگ ضررکتروندن خلاص اولدی . روسلرده لیتوالیلرنگ یمان فکر ایدولرندن امین اولدیلر . بو واقعه ۸۰۱ - ۱۳۹۹ ده اولمشدر .

(۱) ملایوف

دشمنزدر ، آنک سزده سلامت طوردیغی بزگه معلوم ، باننده نه قدر خزینه سی وار ایسه جمله سینی اوزگه آلوب قالده کندیسینی بزگه ویر ! « دیه ایلچی یباردی . ویطوفت ایسه « بن توقتامیش خاننی ویرمیم ، اما خان ایله اوزم کورشورگه قصد ایتمکده ایم ! » دیه جواب ویردی و اوزینک ایلکدن حاضرلمکده اولان عسکرینی برابر آلارق تیهرقتلق خان طرفینه یوردی . خان ایسه تکرار ایلچی یباروب : « بن سنک شهرکی آلهامد ویرگه کرمامد ، نیچون بنم یرمه عسکر ایله کلدک ؟ » ديسه ده ویطوفت : « بتون یر یوزینی الله بگا ویرسه کرک ، سن بگا اوغل حکمنده و بن سکا آتا حکمنده اوورم ، هر ییلنی بگادان ویررسن ، اگرده اوغل اورننده طوررغه رضا اولماز ابسهک اول وقت بگافل اولورغه رضا اولورسن ، بتون اوردا بگا تابع اولور ، بوندن صوگ آلتون اوردا طرفندن صوغلاچق تنکه لرده لیتوا کناز لگی کلیه سی (نشان) اولسون ! « دیدی .

بوکا فکراب جواب ویرر ایچون تیهر قتلق خان اوچ کون مدت ایله فرصت سورادی . اوشبو وقت تیهرقتلق خان آرتندن ایدکی قارتده کلوب یتدی ، ویطوفت طرفندن قویلمش شرطلرینی کوروب : « بوکا رضا بولغانچی اولگانمز یخشی ، بز اوپله شیلرگه رضا اوله چق خلق دگلمز » دیدی وقارا فارشو سویلاشور ایچون دیه ویطوفتنگ اوزینی چاقرتدی . ییلغه ناک بر طرفنده ویطوفت وایکنهی طرفنه ایدکی اولدیغی حالده ایدکی : « اوزکنک قارت اولدیغک سببلی بزم یاش اولان خانمزی اوغل اورننده اعتبار ایدرگه ، آنچه مزغه

ایتدی . ونویابر ۳۰ نچی کون ناتار عسکری مسقوا تیره سنده کورله باشلادی .

ایدکی ، کریمل آستونده راحت طوراً باشلادی وقش کونلرینی ، قولومنه ، شهرنده کچرمکنی قصد ایلر ایدی . توقتامیش خاننگ آطشدیغی سببندن اشی اوکغایسز اولدیغنی فکرلر ، مسقوانی یالکز آچقدروب آلحق فرضنی فوروب قویمیش ایدی .

بر آز کونلر صوڭ ایدکی ، صلح ایتمک قصدنک اولدیغنی مسقوالیلرگه بیلدردی . مسقوا خلقی بی خبردن تعریف ممکن دگل درجه ده شادلانیدیلر وفرصتنی غنیمت بیلرک بونی قبول ایتدیلر . اوچ مک صوم آنچه تولادیلر . بوندن صوڭ ایدکی میرزا بتون عسکرینی برابر آلحق ۲۱ نچی دکابرده اورداغه قایتوب کتدی . مسقوا خلقی بونک سببنی اصلا آکلامادیلر . ونیندای بیوک بلادن قورتلدقلرینه نه معنا وبررگه ده بیلماادیلر . مگرده بو وقت شهزاده اردن بری «سرای» ده عسکر یوقلغنی فرصت بیلوب ، هجوم ایتمکده ایدی ، اوشبو سببندن ده خان ، ایدکی میرزانی چافروب خط یازمشیدی . (روس موغلاری شوپله دیپورلر ، حقیقتندی ایسه الله بیلور) .

اورداغه قایتوب وار دیغنده ایدکی میرزا یولده (۴) بر مکتوب یازوب واسیلی اوزرینه یباردی . مکتوبنگ مضمونی ایسه بوبله دره : ایدکی دن واسیلی گه ، شهزاده لار وکنازلرگه سلام . الوغ خان حضرتاری عسکر ایله بنی سکا یباردی . شونک اچون که سز توقتامیش خان بالالرینی اوز یرکزده صافلاب طوراسز . بزم سودا کرلر مزگه وباشقه تبعه لر مزگه جبر ایتمک کز شوپله

(۱) کارا مزین .

تیمر قتلق خان طرفندن یازلمش بربرلیغ مستفاد الاخبارده نقل ایدلمشدر (۱) . مذکور برلیغ ۸۰۰ ده - پارس بیلی ۶ نچی شعبان - « اوزو » صوی بوینده « موچران » اسملی اورنده یازلدیغی آخرنده بیان ایدلنور .

تیمر قتلق وفات اولدیغنده (۸۰۳ - ۱۴۰۰) ده ایدکی میرزا ، بونک قارنداشی اولان (۲) شادی بک نی وبونک صوڭنده قارنداشی فولاد بک نی وبوندن صوڭ بونک طوغه سی تیمرنی خان نصب ایتدی .

آلتون اورداده خانلرنگ آلماشنوب تورمقندن روسلر قاشنده اوردانک اولگی اعتباری بتوب ، کنازلر ایسه «سرای» دن کلمش فرمانلرغه التفات ایتماز اولمشلر ایدی . ایشته ایدکی میرزا بو حالنی تحمل ایله آماددیغندن بوکا بر چاره بولمق قصدیلر مسقوا اوستینه سفر ایدرگه قرار وپردی و ۱۴۰۸ - ۸۱۱ تاریخنده فولاد تیمرنی خان نصب ایتدیکی صوڭ عسکری ایله مسقوا اوستینه سفر ایتدی (۳) .

مسقوا کنازی واسیلی بونی ایشدوب مسقوانی صاقلار اچوب دیه عسکر حاضرلدی ایسه ده خانونی وبالالرینی برابر آلحق مسقوادن چیغوب کاستروما شهرینه قاچوب کتدی . مسقوا خلقی ایسه غایت قورقشدیلر ، اوشبونی فرصت بیلوب اوغری و اوصالدر مسقوانی تالارغه کرشدیلر ، پاسادنی یاندردیلر . ایدکی میرزا پریصلاول ، راستوف ، دیمتریف ، سیرپوخ وغیر بو کبی شهرلرنگ جهله سیننی ضبط

(۱) ج ابیت ۱۱۲ - ۱۱۳ .

(۲) بو ایسه عجائب المقدور سوزیدر . بیت اما مستفاد الاخبارده شادی بک تیمر قتلق خاننگ اوغلی اولمق اوزره کوسترلمشدر .

(۳) کارامزین وصلایوف .

برى ايله بيار! ناكه آخرده اوز گنك
 حكمدارلغنى بوغالتور غه سبب اولماز سين!
 خان حضرتلرينه. «خلقمز فقير، دان جيوب
 بولمى» ديه باز مش مکتوبلر گنك جه لاسى
 يالاندر. بز حاضر روسلرنى كوروب
 بيلدك وتيوشلى معلومات آلدق، شوگا
 كوره سن هر بر ايكي صوقا باشندن بر
 صوم بيغمقده ايمشسين، اول كهوشلر نه
 يرگه كينه در؟ خرستيان برلرى يغشى
 طور سون ديسه گز داننى كامل ويغشى
 بيار! خواجه سندن قاچمش قل كى اولمه!
 حسابلا، فكر له! (۱)

بو مکتوب اوشبو بيلنگ آخرنده ياكه
 ۱۴۰۹ نچى بيلنگ اولنده يازلمشدر. بو وقت ده
 ويليكى كناز واسىلى اورداده اختلال وارلغنى
 ايشتمش ايدى شونك ايچون مکتوب موجبى
 ايله عمل ايدرگه لزوم كور مامشدر.

اوشبو وقتلرده تيمرقتاق اوغلى تيمرخان
 «سراى» غه هجوم ايتديكى سببلى فولاد خان
 ايله ايدكى ميرزانى قاچار غه مجبور ايتدى.
 آز وقت صوگ توفناميش خان اوغلى جلال
 الدين «سراى» غه كلوب تيمرخاننى خانلقدن
 قوغوب بياردى.

فولاد خان ايله ايدكى ميرزا قاره دگيز
 الوسنه قاچديلر وقاره دگيز الوسنى بالكل
 اوردادن آبروب، مستقل خان اولديلر.
 (فولادنى خان ايسدوب اوزى هميشه آنك
 اسمندن ايش پورتمش اولسه كرك، قريم
 هانلغينك ايتداسى اوشبو وقتدن حسابلانور).
 ۱۴۱۶ - ۸۱۹ تاريخنده ايدكى، ليتوا

(۱) كارامزين دن آلتى ج. ل. باب ۲

طور سون حتى حرمتلوايلچيلرمز گه ده لازم تدر
 اكرام كوستر ميسز، ايلك عادتار شويلا
 ايدىمى؟ سز بونى قارتلردن صور اگزاروس
 برلرى بتون بتونه بزم الوسنزدن حساب
 ايدلنه ايدى، داننى وقتنده طابشورلر
 ايدى. ايلچيلرمز اوردان قوناقلرى اوله لر
 ايدى. سز اوز گنك نه معاملده اولديغكزدن
 خبركز يوقدر. تيمر خان اوتوب كندى،
 سن آنك يوزينى ده كور مادك، كناز وبا
 يارلرگنى بيار مادك! شادى بك خان خانلق
 منصبده سكر ييل طوروب اوتدى، سن
 هميشه آنك حضورينه ده وارمادك، شمى
 فولادنگ خانلق ايتوينه اوچونچى ييل
 اولدى، حالبوكه الوسنك الوغ كناز
 ندىن اولديغك حالده هميشه او داغه
 كلديگك يوق سنگ بر اشكده يغشى
 دگل. فيدور فوشقا بايار زمانده سزنگ
 ايشكز يغشى بيلقده و طوغربلقده ايدى،
 هم ده اول وقت سزنى خاننگ خبر خواهلر
 ندىن حساب ايتلر ايدى اما آنك
 اوغلى شمى لياقتسزدر. خزينه چى ايوان
 وسنگ دوستك نه ايتور بولسه شوگا
 اشانوب طوراسن، قارت زيمسكيلرنگ
 سوزلرينى دگلامازسن. سنگ بو عملك
 الوسنگ فقيرلنوينه گنه سبب اولدى.
 اگرده يغشى كناز بولوب طورر غه
 نيتك بولسه، قارت بايارلردن ايليه ايوان
 اوغلىنى، پيتر فنسطنطين اوغلىنى، ايوان
 نيكيته اوغلىنى و باشقهلرنى چاقروب
 مشورت ايله وانلرنگ، ويرمش عقللرينه
 كوره اسكيدن قالمش دانلرنى، جاني بك
 خان عصرنگ اولديغى كى شول بايارلرنگ

فت ایله بویله صلح ایدرگه مجبور اولمشدر .
 زیرا ویطوفت ، کریم بیردینی خانلقدن توشروب
 جوچی نسلندن بتون قپچاق ومنغول کنازی
 عنوانی ایله بیتسابول اسمنده بر شهزاده نی خان
 نصب ایتمش و خانلره مخصوص اولان بورك هم
 طون کیدر مشیدی . کریم بیردی اوشبو یگی
 خان ایله صوغشوب یگدی واسیر آلوب باشینی
 کیسدی .

توقتامیش خان اوغلی جلال الدین «سرای»
 غه کلوب تیمر خاننی اورنندن قوغدی . بو
 واقعه ایسه ۸۱۴ - ۱۴۱۱ تاریخ حدودنک ایدی .
 بوندن صوگ توقتامیش خان اوغلی قادر بیردی
 ایدکی میرزا ایله اوچراشوب «ایدل» ییلغسه
 بوینده قاتیغ صوغشوبلر . اوشبو صوغشوب
 قادر بیردی مقتول و ایدکی میرزا مجروح
 وعسکری ده منهزم اولدی . قادر بیردی عسکر
 لری ایدکی میرزانی طوتوب آلدیلر ، ایدکی
 ده بونلردن اوننوب مهلت صورادی وطهارت
 آلوب ایکی رکعت نماز او قودی . صوگره سنده
 شول یرده شهید ایتدیلر ، قبری حاجطر خاندن
 مشرق طرفنده معروفدر (۱) . اوشبو واقعه
 ۸۲۲ - ۱۴۱۹ تاریخنده اولمشدر . اوزینک
 وفاتندن ایکی اوچ ییل مقدم ، خاتوننی اوچیوز
 آتلی عسکر ایله برابر حازه واروب حج
 ایتمشیدی . بونک عصرنده اولان خانلر یالکز
 اسم ایله گنه خان اولوب ، بتون تدبیر و تصرف
 بونک اوز اختیارنده اولمشدر .

ایدکی میرزا حقنده ابن عرب شاه دیپور :
 « عقلی ومدبر بر ذات ایدی ؛ سیاست بابنده
 بلند درجه ده ایدی ؛ شجیع وجسور ،
 طوغری فکری ، علما و فضلانی دوست کورر ،

کنازی ایله صوغشوب غالب اولدی و بتون
 مملکتنی خراب ایتدی ؛ هر نه قدر « کیف »
 شهرینک کرپوستنی بوزه آلماسه ده ، تیره
 یاننده اولان کلیسه لرنی ، پیچورسکی مناسرتنی
 یاندردی ، بیگلر ایله اسیر آلوب کندی .
 بعض مورخلر خبری درست اولور ایسه اوشبو
 وقت « کیف » شهری بوشاب قالمشدر .

بوندن صوگ ایدکی ، ویطوفت اوزرینه
 صلح اینمکچی اولوب ایلچی یباردی و آنک
 ایله قزل طولا بابلغان اوچ دوه و ۲۷ عدد آت
 بولاک ایتدی و اوشبو مضمونده مکتوب
 یازدی :

الوغ کناز ! اوز هنرمزنی کورسته طور
 غاچ صوغش طوغروسنه بر آز آرتدروب
 یباردک ، قارتلغمنک ضرری نیکدی .
 ایدکی قالان عمرمزنی صلح اوزرنده
 طوریق . بزم دشمنلغمز ایچون توگلشم
 قانلر شمیدی پرگه سگوب بتدی . هر
 ایکیمزگه قایغو کتورمکه اولان سوزلرنی
 ییل ناراندی . صوغش ، بزم بوره کمزده
 اولان یالقوننی بتردی ، صو اوتنی
 سوندردی .

بوندن صوگ ویطوفت ایله ایدکی میرزا
 صلح ایتدیلر (۱) . ایدکی میرزانک بویله
 روشده غلبه ایدوب ده ، صوگره اوزی صلح
 ایدرگه اجتهاد ایدوینک سببی ایدگی نک
 قاتلاوسز وساده آدم ایدیکینه دلیل دگلدر .
 بلکه اوشبو وقت «سرای» ده خان
 اولان کریم بیردی بن توقتامیش خان ایله
 ویطوفت آراسی بوزولمشیدی . ایشته ایدگی ،
 کریم بیردی خاندن انتقام آلمق قصدیل ویطو-

الله تعالیٰ عفو ایتسون ، منفعت شخصیبه
 صی یولینه ، منفعت عمومیبهنی قربان ایتدی ،
 تیمرلنک نی بومملسکته کنوروب دشت قیچاق
 حکومتنی خراب ایتدردی ، مسلمانلرنک هیچ وقت
 بیغولماز صورتده جمعیتلرینی تاراتدردی ،
 آرالرنده اولان مناسبتلرینی اوزدردی ، بو
 کونده اوشبو یر مسلمانلرنک ذلیل و سفیل
 اولوب فالملقرینک سببی تیمرلنک و آنک ده
 بویله فناقلر اجراسینه سبب ، ابدکی میوزا
 اولمشدر . باری بر اولدی ، باری بر
 کشی قولنده کندی ، اگرده ایلک حالنده توقتا
 میش خان قولندن آخرت که کنمش اولسه
 بلکه اسلام دولتی ، بو درجه لرده بر باد
 اولمامش اولوردی .

ملتی ایچون نه کبی بر خدست ایتدی ؟ ابن عربشاه
 ایسه بونی ده سویلرگه تیوشلی ایدی ! فقط سویله
 میوز بولسه البته سویلر ایدی .

فقیر و صالحلره احسانلی ایدی ؛ کوندز روزه
 طوتار ، کیچ ایل نفل نمازی اوقور ایدی ؛ (رمضانندن
 باشقه بر کون روزه طوتماسون و فرضلرنندن باشقه
 بر رکعت نماز اوقوماسون ایدی ده یالکز بو
 قدر مسلمانلرنک قانلرینی قویارغ، سبب
 اولماسون ایدی) شریعت ایل عامل اولوب ،
 کتاب سنت و اقوال علمانی کندی ایل جناب
 الله آراسنده واسطه ایلمشیدی ؛ بر صوی ،
 واتباعی کوب ایدی ؛ بکرمی ییل
 مقداری بر مدت دشت قیچاقده امام (توره)
 بولوب طوردی ، بونک زمانی گوزل اوندی
 ویکرمی عدد مقدارنده بالاسی قالدی “
 دیپور (۱) .

(۱) ابن عربشاه بوذادن احتمال که بعض بر
 التفتار کورمشدر . شونک ایچون اولسه کک مدح
 ایلر ، نماز اوقوب روزه طوتدلرینی ذکر ایدر .
 فقط ایدکی ، بو قدر غیرت و اقتداری ایله اسلام

مقاله

رسملرنی ایکنچی بر نرسه اوستنه توشرمکدن
 عبارتدر . هر بری یالکز یالکز اوله رق
 قویلمش الفبا حرفلری بر برگه کنوروب
 تزرلر ، صوکنندن ده شونک اوستنه قاراسورتوب
 کاغدگه باصارلر ، ایشته اوشبونک سببندن
 یوزلر ، بیگلر ایله نسخهلر وجوده کتوررلر .
 فقط صوقرلر ایچون باصلمش کتابلرنک باصهلری
 قاره سورتیمکدن مستغنی اولوب ، اوزلرینه
 باشقه اصللری واردر .

ملی مطبوعاتهنز

طباعت — باصمه چیلق

باصمه چیلق اسمینی ایشتمامش و باصلمش
 کتابلرنی کورمامش بر کیمسه اوشبو کونمزده
 اولماسه کک . آنچق کتاب باصحق روشی
 احتمال که کوب آدملرگه معلوم دگلر .
 باصحق — طباعت بر نرسه ده اولان

اصول جديدك مطبعه لرى ۱۴۶۵ دە ايتالياده،
 ۱۴۶۹ دە روماده، ۱۴۶۹ دە پاريزده،
 ۱۴۷۲ دە انگليه ده، ۱۴۷۵ دە اسپانياده كورله
 باشلامشدر. ۱۵۰۰ دە بتون آوروپاده ۱۵۰۰
 مقدارنده مطبعه حساب ايدلنور ايدى (۱).
 آوروپاده مطبوعات، خصوصاً يگى اصول
 چيقديغى وقت خريستيان روحانيلىرى غايت
 قاتيغ صورتده قارشو طور مشلر وبويله شيلرنك
 گناه ايدىكنى دين اسمندن اعلان ايتمشلر در.
 «اوبسالا» شهرينك پاپاسى اولان ترول نام
 كيمسه: «دارالفنونلارده اوقولمقده
 اولان علملر بتون بتونه خريستيان
 منهنده خلافة، مطبعه چيلق ده الله فاشنده
 الك بيوك جنايت اولوب بويله برشى ايجاد
 ايتديكى ايچون غوتنبرغ سحرچى وكافر در!»
 ديبور ايدى (۲).

۲

عربى حرفلر ايله باصمه

عربى حرفلر ايله باصمه چيلق الك ايلك
 مرتبه اولرق ايتالياده «وندنيك» (بندقيه) شهرنك
 اولمشدر (۱۵۱۰ - ۱۵۱۴ نچى ييللرده).
 بوندن صوك باشقه شهرلرگده تارالدى. مزامير
 داود ۱۵۱۶ تاريخنده «جنوه» ده طبع اولدى.
 سعيد الفيوهى ترجمه سى اولان عربى توراتنى
 يهوديلر ۱۵۵۱ دە استانبولده باصرديلر.
 استانبولده اولان اوشبو مطبعه مذكور تورات

(۱) دائرة المعارف.

(۲) كائنات ج ۳ بيت ۸۲.

باصمه چيلق الك ايلك مرتبه اولرق
 «چين» ده ميدانه كلمشدر. روايتلره كوره
 چينلور ميلادى آلتينچى قرن ده (رسول اكرم
 عصرندن مقدم) كتاب باصا باشلامشدر. فقط
 بونلر الك ايلك قبر تاشلرنده كورلديكى
 روشقه آغاچ تخته لرگه سوزلرنى قالقتوب
 بازارلر وشونلرنى بوياب كاغد لرگه باصارلر
 ايدى، اما بو كونده ايسه حرف چيهق اصولى
 ايله باصمه لردر.

ياپونلر، باصمه چيلق هنرىنى چينلور دن
 اوگرنمشلر وبونى ده خبلى ترقى ايتدرمشلر در.
 صوكروه دن چين اصولى كوب اورنلره منتشر
 اولدى.

اون ايكنچى قرن ميلادى آخرنده ايتاليا،
 اسپانيا وسجيلياده چين اصولى ايله باصمه چيلق
 شايح اولمشدر. «توراة الفقراء» اسمنده اولان
 «تورات» اوشبو اصول اوزرنك ۱۴۰۰ ايله
 ۱۴۳۰ ميلادى ييللرى آراسنده طبع اولنمشدر. بوندن
 صوك لاتينجه دخى دينى بر كتاب طبع ايدلنوب
 تارالدى. آوروپاده الك ايلك باصلمش دينى
 كتابلر اوشبونلر در.

اوشبو ايكى اثر باصلديغندن آز كونلر
 صوك آوروپاده يگى اصول اولان حرف
 مطبعه لرى ميدانه كلدى. كوبراك كيمسه لر
 بونك موجدى كرمانيه ده «مانيسه» شهرنده
 دنيايه كلمش اولان «غوتنبرغ» ديبور اولسه لرده،
 اول دگل بلكه «يوخنافوست» ديپانلرده واردر.
 بعضيلر «بطرس شوفر» ايدى ديبورلر. غوتنبرغ
 ايسه ۸۷۲ - ۱۴۶۸ دە ۶۸ ياشى حدودنك وفات
 اولمشدر. هر حاله باصمه چيلق هنرى ۱۴۶۲ نچى
 ييلغه قدر غايت گيزلى اولرق طوتولدى
 وبونى بيلوچيلر اوزلرن دن باشقه هيچ كيمه
 بيلدر ماديلر.

يهوديلر طرفندن تورات طبع ايتدرلن مطبعه نڭ خبرى بتون بتونه اونودلغى سببلى استانبولك مطبعه ظهورى ۱۱۲۹ - ۱۷۱۷ تاريخندن صوڭ اعتبار ايدلنور. اڭ ايلك اوله رق حرف ايل استانبولده طبع ايدلن اثر صحاح جوهرى ترجمه سى اولان «وانقولى» ديه مشهور كتابدر. اوشبو اثر ايكي بيوك جلد وبيوك قطعه لرده اوله رق ۱۷۳۹ - ۱۷۳۰ م ده مجارلى ابراهيم افندى . عرفتيله باصلمشدر (۱) .

هندستانده اڭ ايلك باصلمش عربى اثر نجوم الفرقان اولوب، ۱۸۱۱ ده «كالكوتا» شهرنده حرف ايله طبع اولنمشدر .

مصر ميلىكتنده اڭ ايلك ظاهر اولان مطبعه، ناپاليون ايله برلكده وارمش مطبعه در . فقط اوشبو مطبعه تاش باصمه دن عبارت ايدى . بوندىن صوڭ هر نه قدر حرف مطبعه لرى ده ايجاد ايدلدى ايسه ده ناپاليون جيقديغى صوڭ هر برى تارالوب پراكنده اولوب بتمشلردر . بوندىن صوڭ محمد، على پاشا ۱۸۱۸ تاريخنده اوشبو كونده اڭ شهرتلى مطبعه لردن اولان بولاق مطبعه سنى وجوده كتروپ برنچى دفعه اوله رق ۱۸۲۲ ده عربى وايتاليا لغتى حقنده اولان لغت كتابنى باصدرتمشدر (۲۶۶ بيتده) .

بوندىن صوڭ هند تونس، فارس، مراکش، زنجبار وغير اورنلرده كوب مطبعه لر ظاهر اولدى . بو يرگه قدر (يازمش) سوزلر ، مىلى مطبوعاتمز حقنده سويلنه چك بختلرگه مقدمه ايدى ، شمىدى اصل مقصودمز اولان « مىلى مطبوعاتمز » حقنده كيله چك باب يازلنور .

نسخه سندن باشقه ايكنچى بر كتاب باصمه مش ، اوزينڭ ده اسم و خبرى تمام اونودولمشدر . فقط بويله حالنڭ اولنديغى بو كونده اولان بعض مطبوع نسخه لر شهادتى ايله گنه معلومدر . هر حالده بوندىن صوڭ آوروپاده عربى حرف ايله كتاب باصلنورغه باشلادى .

روما شهرنده ۱۵۹۱ ده انجيل و ۱۵۹۳ ده اوج جزده و بر جلد ارزرنده واق حرف ايله ابو على ابن سينا حضرتلر ينڭ «القانون» نام اثرى (۱) و ۱۶۷۱ ده تورات باصلى .

دنياده اڭ ايلك باصلمش قرآن شريف اون آلتنچى عصر اولنده «ونديك» شهرنده پاغاننى طرفندن طبع ايدلمش نسخه در . فقط پاپا امزبله اوشبو قرآن بر نسخه سى اولسون قالمقسز ين ياندرلمشدر . شونڭ ايچون بونڭ بيت حسابى ، و حرف هم قطعه سينڭ روشى وباصمه سينڭ بيلى بيانماي قالمشدر . بوندىن صوڭ آوروپاده ايكي يرده قرآن شريف باصلى . برى ۱۶۹۴ تاريخنده گينكلمان طرفندن «هامبرغ» ده وايكنچيسى ده ماراچچى طرفندن لاتينچه ترجمه سى ورديه سى ايله برابر «بادوا» شهرنده در .

اما عربى اثرلرنڭ لاتينچه ترجمه لرى اوشبو ييللردن كوب ايلك طبع اولنمشلردر . مثلا امام ابوالقاسم الزهراوينڭ «التصريف» اسمنده اولان اثرينڭ ترجمه سى «ونديك» شهرنده ۱۴۴۵ ده ، وابن سينا قانونى ترجمه سى ۱۴۷۶ ده ، رازى اثرلر ينڭ ترجمه لرى ۱۴۸۲ ده ، على بن عباس الاهوازى المللكى اثرلر ينڭ ترجمه لرى ۱۴۹۲ ده باصلمشلردر .

(۱) شاکر وقتده اوشبو «وانقولى» نسخه لر ينى

كورمش و خيلى استفاده ايلميشيم . برنچى جلدى ۶۶۶

بيت و ايكنچيسى ۷۵۶ بيتدر .

(۱) برنچى جزئى ۶۱۵ بيت و ايكنچيسى ۳۶۸

بيت ، اوچونچيسى ده ۸۵ بيت اولوب باش طرفينه فهرست قويلمشدر .

زاقافقاز مفتیسی حسین افندی غائبوف نك ترجمهء احوالی.

بو ایلک یینوار آینک ۳۱ نچی کونی ایلی سنه تمام اولدی که جناب زاقافقاز مفتیسی حسین افندی غائبوف خدمته بولنورلر. بو ایلک خدمتندن مسلمان قارداشلره معلومات ویرمکی لازم بیلدیم.

مفتی حسین افندی غائبوف قافقازک «یلیسا»

ویتپول» (کنجه) غوبرنا سندن «قزاق» اویزدیندن «صلاحلی» قریه سندنلر. علوم عربیه فی همین (مد-کور) قریه ده عالم فاضل مدرس محمد افندی موسی افندی زاده دن تحصیل ایتمشدر. تحصیلی زمانک اوزلرینک مکتبی اولوب بر طرفدن تحصیل ایدوب دیگر طرفندن تدریس اطفاله مشغول اووبدر. تحصیلی اونبش و تعلیمی اون سنه یه بالغ اولدیقی وقتلرده، اسبق زاقافقاز مفتیسی محمد افندی مفتی زاده «صلاحلی» قریه سپنه تشریف کتوریر. بورانک روحانی و مکتب ایشلرینه سرکشک ایتدیکی وقتده جوان حسین افندی نك استعدادینه وشا کردلرینک دخی تعلیم و تربیه لرینه آشنا اولور.

بوندن بر آز وقت

صگره جناب مفتی قافقاز

جانشیننک (نامیستنیك)

حضورینک وساطت ایدوب حسین افندی تحت

زاقافقاز مفتیسی حسین افندی غائبوف جنابلیری

مناسبتله مفتی جنابلرینک ترجمهء حالندن وایلی

خانلره و دولت رئیس لرینه نسبت ضرورتلری و مشکلاتی اتفاقیه هامونناک حقدنه همتلرینی بذل ایدوب وقتینی، عمرینی، قوه سینی صرف ایتمکه کومکدارلق (یاردم) ایتمکه بولنوبدر. خصوصاً مسلمان بالالریناک تعلیم تربیه لری بولنده بیوک زحمتلره متحمل اولمشدر.

۱۸۷۷ نجی سنه ناک او اخرنده روس - عثمانلی محاربه سی وقتنده حسین افندی جانشین قافقاز امریلر کنجه و تفلیس غوبرنیه لریناک بعضی بولرینه بوللانمشدر که اسیر دوشن عثمانلی عسکرینی مسلمان قریه لرینده اسکان ایتدیر سون . قیش وقتنده حسین افندی ناک قریه به قریه کزوب ایتدیکی نصیحتی سایه سنده مسلمان اهاالیسی هم منهلری اولان اسیرلره منزل و بروب هر نوع کومکدارلق ایدوبدرلر.

۱۸۷۹ نجی ایلده «غوری» دارالمعلمیناک جنبنده آچیلش شعبه یه شریعت و ترک دیلی معلمی تعیین ایدلمشدر. «غوری» ده معلمکی وقتنده حسین افندی مسلمان متعلملرینه آتا منزل سینده اونلره یاردمچی اولوب هر بر حقوقلرینی محافظت ایدوبدر.

مفتی حاجی عبدالحمید افندیبن صوگره مفتیلک مقامینی طالب اولانلرناک چله سیندن حسین افندی مستحق والیق تابلوب ۱۸۸۴ نجی ایلده پادشاه طرفندن مفتیلک منصبینه تعیین اولندیلر.

مفتیلکلریناک اوللرینده روحانی ایشلری و مکتب و مدرسه ایشلرینی نظارت ایتمک ایچون تفلیس، کوتایس، کنجه، باکو، ایروان غوبرنیه لرینی معاینه ایدوب هر یرده اهالی به تعلیم و تربیه یه و خیرلی ایشلره، صنعتلره ترغیب ایدوب بد عمللردن پرهیز ایتمکلر یله نصیحت ایدوبلر.

نظارتناک اولان مسلمان مدرسه سینده شریعت و السنه شرفیه معلمکینه تعیین ایتدیریر. حسین افندی بو مدرسه ده تدریسه شروع ایدر، جهدی سایه سنک متعلملرناک عددی و تعلمه هوسلری آرتوب مسلمان علمنده ترقی اولوب مدرسه شهرت تاپمشدر. بوندن علاوه «سوه تاپانینا» «تیر آقوپوف» «قادیتسقی قورپوس» مکتبلریناک اولان مسلمان اوشاقلرینه (بالالرینه) عقائد دینیه لرینی تعلیم ایدوبلر.

حسین افندی تفلیس معلم کله چک اولدیغناک اونناک صلاحی مکتبناک اولان ۳۰-۳۵ شاگردلر حسین افندی ناک درسیندن آرالانماق ایسته مه مشلر، حتی برنیچه سی اونناک ایل «تفلیس» کلوب مدرسه یه داخل اولمشلر.

استظافتسز اولان شاگردلر «تفلیس» کله کی باجارمیوب غایتده غمکین اولمشلر. حسین افندی بونلرناک علمه و معرفته اولان رغبتلرینی کوروب، اونلر ایچون صلاحی ده بر مکتب آچیلماقه سعی ایتدی کینی وعد ویرمیش و شاگردلرناک بورغبتلری حسین افندی ناک داوما خاطرلرینده اولمش. وقتی که حسین افندی ناک «اجتهادی» سایه سنده «صلاحی» ده بوندن ۳۳ ایل مقدم بر مکتب آچلدی. الان ۶۰-۷۰ اطفال تعلیم تاپماقده درلر. بو مکتب کنجه غوبرناسنده و بلکه جمیع زاقاقازده قریه لر آراسنده اولمچی آچیلان مسلمان مکتبلر.

۱۸۷۲ نجی ایلده زاقاقازده اداره روحا بیلرناک کشادی وقتنده مذکور خدمتلری ایله برابر حسین افندی اداره روحانیه یه منشی (سبقربنار) تعیین ایدلمشدر. معلمکی و منشیلیکی زمانلرینده که ۱۸۵۸ دن ۱۸۷۹ سنه یه دک چکیشدر، همه وقت مسلمان قارداشلرناک دیوان

بریشان حالده اولوب ۲۰ - ۳۰ نفر شاگردی اولدیبقی حالده همتلری ایله مکتبک اوضاعی یاخشیلانوب، الان سکسان نفر شاگردلره دورت معلم درس اوگره تمکده درلر. شاگرد لرک ۳۰ دن آرتیقی کیچه کوز-میز پانسیونده اولانلر درلر. بونلرک هر نوع کئاردن و احتیاجلاری مفتینک نظارتی سایه سنده تامین اولنمشدر. مفتی افندیگ تعلیم و تربیه یولنده ایندیکی سعیی هیچ کس انکار ایدهمز.

مفتی افندی آرتق همت ایديرلر که مسلمان شهر لرنک بریسنده اسلام دارالمعلمینی حصول کلوب مسلمان و روس علملری اوخونسون. و ایضا قیزلر ایچون «تفلیس» ده بیوک بر مکتبک آچیلماسی باره ده جد جهد اینتمکده درلر و معارف متولیسینک و پردیکی وعده به کوره یاوق (آن) وقتده بو مکتب حصوله کله جکدر.

مفتی افندیگ اثر قلملری دخی واردلر: قافقاز شاعرلرینک شعرلرینی و ترجمه حاللرینی ایکی بیوک جلدده و «حل المشکلات» نام فقه کتابینی یازمیشلر. بونلر نهایت درجه ده نفعلی کتابلدر. فقط عدم استطاعتدن چاپ (باصمه) اولنوب انتشار اولونامامقی اسف اولوناچق حاللردندر.

اوشبو الی سنه خدمتلری اثناسنده مفتی افندی بر دفعه اولسه ده اذن (اوتپوسق) آلوب استراحت ایتمه شلر بالعکس همیشه خدمتلرینک بولنوب روحانی وظیفه لرینی ادا ده بولونمشلر. اولزلی یور و لمایان بر نات او اوب بو حالده سنلری ۷۷ ایسه ده ینه چاپک و ساغلامدرلر و ملت یولنده دائما خدمتن حاضر و آماده درلر.

ابراهیم غائب زاده «تفلیس» ده

۲۶ فیورال ۱۹۰۸ سنه

مسلمان عورتلرینک (خاتونلر بنگ) دائما حقوقلرینی حفظ ایلوب شریعتمز وسعت و پردیکی دائره ده عورتلرک حقوقینی و حسن زندگانلرینی نظرده دوتوب آنلر ایچون سهولت و نجات یولینی آرایوبدر.

کهنه ایام دن (اسکیدن) «تفلیس» ده بر کیچک مسجد وار ایدی که یوز نفری کوچ ایله سیغدیریدی. بوکا کوره جماعتمز بایرام نماز لرینی «باتانیچسقی باغ» ده قیلوردی که بوده قیش وقتنده و یاغور و قنلر ده زحمت اولوردی. مسجدیک معین بر مداخلی اولما دیقندن مفتی افندی قافقاز اهالیسندن و اورنبورغ مفتیلگی دائره سندن تصدقات پوللاری جمع ایلوب مسجد بناسینه اقدام ایتمیلر و نیچه ایللردن و آرتق زحمتلردن صگره کهنه مسجدی پوزوب برینده وسعتلی بوکسک بر مسجد جامع تیکدیردیلر که میگ بیش یوز قدر جماعت سیغدیروب نماز لریمز وسائر احتیاجلریمز اداء اولنمقده درلر.

مفتی افندی تعلیم و تربیه نی انسان ایچون دنیانک هر نعمتندن آرتق اولماقینی و عطا ایلوب همتینی مسلمان بالالرینک تعلیم و تربیه لری یولنده صرف ایتمیشلر. و مسلمانلری علمه و معرفته ترغیب و تشویق ایتمکدن بر آن فارغ اولمامشلر.

چونکه مفتی حضرتلری همه وقت «تفلیس» ده اولوبلر و دولت رئیسلیری یاننده احترام و نفوذ کسب ایتمیشلر. بو جهندن هانسی بر مسلمانک تعلیم و تربیه ده دائر مشکلی اولسه ایدی مفتی به رجوع ایلوبدر و بو جنابده جهله ننگ حاجتینی ادا ایتمکده امتناع ایتمیوبدر و بویوللرده اوغرایان مشقتلری اوزی ایچون بر راحت جان و برفرح بیلوبلر و الان بیلیمکده درلر.

اوز نظارتلری آلتنده اولان مدرسه کچمشده

تاتارلر طرفندن یوطلولرینه مانع بولورغه طریقه لر ایدی . مونه اوئبو زماندن اعتبارا ، ترک وفین نسلندن اولوبده ، بعضیسی خریستیان ، بعضیسی مسلمان و بعضیسی مجوسی اولان خلقلر ایچون ایکی مدنیت آره سنده حقیقی صورنده طارنشو باشلاندى . بونلرنک بریسی معارفه منسوب خریستیان مدنیتی و ایکنچیسى مسلمان — تاتار مدنیتی ایدی .

بربرسیله طارنشورغه باشلاغان بو ایکی مدنیت نك ایکیسیده کوچلی ایدی . چونکه : روس معارف مأمورلری بو اینارودیسلر نك ، دین دورنده و دینی فکر ایله باشاب ، هر نرسه گه دینی نقطه نظر دن باقدقلرینی بلسگانگه و بونلرنك احوال روحیه لرینه پك یخشی واقف بولغانغه کوره ، الك آلفه انجیلنی قویوب ، آنك آرتندن معارف کترگه و آنك ایچونده الك برنچی قورال اولان نیلدن فائده لنورغه تیوش اولدیغنی بیلر ایدی . آنك اوستینه ده ، معارف مأمورلری اوزلرنك بو پلانلرینی میدانغه قویغان وقتده ، بو اینارودیسلرنك ایسکی عرف عاداتلرینه قارشو کیلوب ، آنلرنی بتررگه طریشو بر یاقده طورسون ، حتی آنلرنك صاقلانووینه طریشلر و آنلرنی اوزلرینك مقصودلرینه نیگزایدوب طوته لر ، مثلا : اوزلرینك آنا تیللری آرقلی بونلر آره سینه خریستیانلق کرتوب ، چرکاو ، پوپ و مکتب آرقلی اینارودیس خریستیان عائله سی ، اینارودیس خریستیان محله سی یاصیلر و بو اینارودیسلرنی مسلمان تاتارلرنك نفوذندن بر کره قوتقاروب آلسه ق ، بونلرنك روس معارفه ، روس مدنیتنه و روسلرغه یقینلاشو لری بیگره ک آرتور ، حتی بونلر باره طورغاچ

روسیه ده

اینارودیس مکتبلری

ایکی مدنیت نزاعی . روسلار و قدیمی . دین آرقلیمی ؟ معارف آرقلیمی ؟ ایلمینسکی اصولی . ۳۱ مارت پروویلاسی . مدرسهلرده روسکی فلاح آچو خطا بولغان .

روسیه ده گی مسلمانلرغه و آنلرنك طوتقان حرکتلرینه روس مأمورلرینك ایکی نقطه نظر دن باقوب مسئله نی حل ایتارگه کریشدیکارینی اوتکان نومرده بازمشیدک . شمعی ایسه بو ایکی نقطه نظر نك نه لردن عبارت اولدیغنی بیان ایده جگز :

روس معارف مأمورلرینك بر قسمی ، مسلمان تاتارلرغه اصلا طوفانماینچه ، آنلرنی اوز حاللرنده قالدرونی مناسب کوره لر و : « بر وقت کیلورکه ، عموم انسانیت قانونینه مستند اولان روس مدنیتنی قبول ایتونك لزومنی بو مسلمان تاتارلر اوزلرک آکلارلر » دیلر ، شونک ایچونده مسلمانلر آره سنده معارف جدیده و روس مدنیتی طاراتورغه طرشمیلر ؛ لکن آنك اورنینه اوزلرینك بار کبک قوت و غیرتلی ایله ، مسلمانلرغه باشقه بولغان (چواش ، آر ، و هتاک ، موردوا و سائره کبی) ترک وفین قبیللرینی خریستیانلق غه کترگه ، بونلرنی روسلار و بونلرینه روسلق فکری سگدررگه ، بونلرغه معارف جدیده و روس مدنیتی بیروب روس کشیسی باصارغه وشول صورتله ، بونلرنک مسلمان

مسلمان تاتارلرنڭ اوزلرینه فارشو طوروب آنلرنی روس مدنیتنه طارتورلر، هیچ بیرلمی طورغان قوتلی بر قورال بولورلر، مسلمانلرنڭ اوزلرینه بونلر ایله طارتشورغه طوغری کیلور، دیه لر ایدی. (یعنی بالطه صابنی آغاچنڭ اوزندن یاصاب آغاچلرنی کیسماکچی بولالر ایدی. هم بو خصوصه بایناق موفقیتلریده کورلیدی. روسجه او قوغاننڭ صوکنده چوقنوب پوب ومعلم بولغانلر، کره شنلرنڭ تیللری ناتارچه بولغانغه و اوزلریده روس مکتبلرنڭ آزمی کوبی مسلمانچه او قوغانغه کوره، کوبسنچه مسلمان تاتارلرغه فارشو حرکت ایتمکده اولوب، تاتار تیلنده روس حرفی ایله اسلامیتکه فارشو هچولر و تعرضلر یازوچیلر اوشبولر اولمشدر. چوقنچق قرغز پوپلری و اوچیتلیری هم مسلمان قرغزلرغه فارشو حرکت ایتمشدر و اینمکده لردر.) مونه شولای اینارو دیسلرنڭ اوز تیللرنندن فائده لنوب اوز آره لرینه خرستیانلق و روس مدنیتی طاراتور ایچون «ایلمینسکی اصولی» دیگان بر اصول میدانغه چیقیدی. لکن بو اصول گه بناء: اینارو دیسلرنڭ مسلمانلقغه پک میل ایتکانلری آره سنده، دین مسئلهسی فوزغانماسقه، یالکیز بونلر نڭ آنا تیللرنندن فائده لنوب مکتب و سائر واسطه لر ایله بونلر آره سینه روسلق، و روس محبتی طاراتورغه غنه طریشورغه تیوش ایدی.

روس معارف مامورلرینڭ ایکنچی فکرده بولغانلری ایسه: مسلمان تاتارلرنڭ اوزلرینی روس مدنیتی آستیننه کرتوب روسلاشدر و قصدیله بونلرنڭ اوزلری آره سینه روس تیلی، روس معارفی طاراتورغه اجتهادایدوب قارادیلر. بونڭ ایچون اڭ باشلیجه ایکی یول طابدیله.

بریسى مسلمان تاتارلرنڭ دینی مدرسه لری یانینده روس تیلی قلاصلری تشکیل ایتو، ایکنچیسیده اوز آلدینه آبروم روس - تاتار اشقولالری آچودن عبارتدر. بونلر مسلمانلر آره سینه خرستیانلق طاراتو فکرنده بولماینچه، حتی دین طوغر و سنده هیچ بر سوزده آچماسقه تیوش طابدیله و معارف اوزی بونلرنی روس مدنیتنه، روسلقغه یقینلاشدر، دیه حساب ایتدیله. بو فکرده بولنوجی مامورلر یا که روس علماسی اوزلرینڭ اوشبو روشده گی حرکتلرینی، بعضا مسلمان بولماغان ترک و فین قیللرینه ده تطبیق ایدوب قاریلر، یعنی آنلر آره سینه یالکیز معارف طاراتو قصدیله مکتبلر آچوب روس مدنیتنه یقینلاشدر رغه طریشله لر ایدی. لکن بونلر، ایلمینسکی اصولنده اولدیغی کبی، اینارو دیسلرنڭ عرف عادات و آناتیللرینه زور اهمیت بیرمگانگه کوره، کوب موفقیت کوره آلپلر ایدی.

ایشته، اینارو دیسلرنی اوقو حقنده ۱۸۷۰ نجی سنه پر اوبلارینڭ و آندن صوڭ، مسلمان بولمغان اینارو دیسلرنی اوقو حقنده ایلمینسکی اصولندن آیریلورغه میل ایتوچیلرگه فارشو ۱۹۰۶ نجی سنه ۳۱ مارت پر اوبلارینڭ نشر ایتلورینه سببده اوشبو صوڭفی فکرده بولغان کشیلرنڭ طوتقان مساکلری اولمشدر.

بونندن صوڭ، قزانده بولغان اسپیزدنڭ کرک خصوصی قامیسیه لرنده و کرک عمومی جمعیتنده، مسلمان تاتارلرنڭ هم مسلمان بولماغان اینارو دیسلرنڭ حاضرگی زمانده بولغان مکتب، مدرسه و اوقو خاللری نقصیلا نیکشریلوب، بونی خلق نڭ اوزینه ده، حکومت که ده فائده لی بر بولغه کرتیر ایچون،

آ. آ. ژوسکریسينسكى ده اوشبو فكر ده بولونمش، و اچكى اوردا قرغزلارنده، مدرسهلر حضورنده گى روسچه فلاصلرنك، قرغزلر آره سينه معارف و روس مدنيتى طاراتوغه زور اوڭغابىسزلىق ايتديكلرينى بيان ايتمشدر.

بونك ديدىگنه كوزه: ملالار مدرسهلر حضورنده گى روسچه فلاصلرغه نفرت كوزى ايله باقدقلىرى سببلى، خلق روس طرفندن تكليف ايدلگان معارف و مدنيت اصوللر بونك بار سېنه ده نفرت ايتمكده لردر.

پېنىگين فكرينه بناء: اگر مسلمان مدرسهلر لرينه روسچه فلاصل كرتو مجبورى بولمغان بولسه، مسلمانلر نك روس - تاتار اشقولالرينه محبتلىرى حاضرگيدن كوپ آرتق بولغان بولور ايدى.

«آنسيفه روف» نك فكرينه بناء: مسلمان مدرسهلر لرينه روسچه فلاصل هيچده كرتلمگان بولسه، روس تېلى مسلمانلر آره سنده حاضر گيدن كوپ مرتبه آرتق طارالغان بولور ايدى. مسلمانلر نك مكنب و مدرسهلر لرى بوڭا قدر نېچك بولغان، عجباً حاضرنده ده شويله ميدر؟ بو خصوصه اسينز دنك اعضالرى پك كياڭ معلومات و يرمش و اوقر و غ پاپوچيتلى طرفندنده بعض بر فكارر علاوه ايدلميشدر.

(بونلرنى كياڭچك نومرده يازارمز)

ف. ك.

كياڭچكده بونلر حقنده نينداى بوللر طوتارغه و نيندى تدبيرلر ايتارگه كر كياڭكى قارالمشدر. اسينز دنك قورارينه بناء: مسلمان مدرسهلر لرى حضورنده روسچه فلاصلر آچو خطا بر اشدر.

بونك خطا اولديغنى اثبات ايتو حقنده م. ن. پېنىگين اوز بونك سويلگان نطقنده بويل ديمشدر:

«مسلمانلر اوزلر بونك مدرسهلرينه اولدن بېرلو بر تاسيسات دينيه ديه قاراب كياڭگانگه كوره، آنك يانينه روسچه فلاصل آچونى، دينلرينه بر تعرض حكمنده حساب ايدهرك، روسچه فلاصلرغه مسلمانلر باشدانوق نفرت كوزى ايله باقديلر. يڭى مكنب، يڭى مدرسهلر سالور اېچون روسچه فلاصل آلوش شرط ايتلووينه، متعصب عوام مسلمان خلقى اصلا راضى دگلدر. چونكه بونلر نك فكرينه بناء: اوقى يازا بيلودن مقصود بالسنز دين اوگره نمكدر. روسچه اوقورغه يازارغه اوگره تودن گويا بونلر نك روس يعنى پراو صلاونى دينگه ده اوگره تو لازم اوله چق ايمش، بونى البته آنلر اوز دينلرينه تيو بولا ديب سانيلر. گرچه بو فلاصلرده روسچه اوقوتوق اېچون معلم ايدوب تاتار دارالمعلمين مكنبنده اوقوغان مسلمان معلملر قويولسه ده مسلمانلر بونلر نك اوزلر بونى ده بوزولغانغه حساب ايدوب، تيك ظاهرده گنه مسلمان قيافتنده يوريلر، يوقسه بونلرده روس ديننه كررگه حاضرلدر، ديب بيللر. مسلمانلر نك روسچه فلاصلرغه بويله نفرت كوزى ايله قاراولرى بتون تاتار خلقى نك شولاي نفرت ايتووينه سبب اولدى و بو حال حاضرگه قدر شويله دوام ايتمكده در.»

چكەز ، زىرا مسلمانلارنىڭ تارىخلىرىنى يېشى بىلور ايچون اسلام دىنىنى بىلور گە موقوفىر . بىنا ئىليه مناسبتلى حادثىلەر تفصيل اوزرنده بيان ايدلنە چك وەر بر حادثىلەرنىڭ سىبىلىرى اوزىنىڭ مناسب نۇقتىلەرنىڭ كوسترلەچكەر . بوندىن مقصود يالگىز علم اوقورغە خرىص اولغان نفسلارنى طويدىرمق اولماي بلكە اوشبو نفسلارنىڭ اولگى غزىتە لارىنە قايتاروب آلەق تىوشلى ايدىكى حقتە غىرت ماشىنەلارنىڭ خرىكتىلدىررگە سبب اولمىقىر ،

درسلر منتظم بر ترتيبك وارسون وەر بر دعوا درست اولان مقدمەلەرگە بنا ايدلنوب طورسون ايچون بىلر هر درسە ايراد ايدە چك اولدىغىز دعوالارنىڭ مقدمەلارنى ايلك تمام ايدوب بىرە چك و حاجت اولان شىلارنى منطق اصولى اوزرە بيان ايدە چكەز . اوشبو سبىدىن بىز باراچق يوللارمىز مانعسىز آچىق اولوب طورر .

بو بىردە بىلور گە تىوشلى اولان مقدمەلەر بونلردىر :

۱) عربلر اسلامدىن ايلك بر بىرىنە دشمن و بر بىرىنە اصلا اطاعت ايتەمەككە اولان تاراو قىلىپەلردىن عبارت اولوب دىنى آرالارنىڭ وطنى ، جنسى ، لغوى ، دىنى رابىلەلرنىڭ ھىچ بىرى اولماي بر بىرىدىن تمام آيروم صورتىدە ياشارلر ايدى .

۲) عربلر اسلامدىن ايلك نىدادان اولان آدم يىغىندىقى ايدى .

۳) آرالارنىڭ بر نۇقتىدە جىپاچق عمومى قانۇنلارنى يوق ايدى .

۴) دىنلارنى ايسە جوسىتىلىككە ئاڭ بوزوق مەھىلەلەرنە ايارمەككە عبارت ايدى .

مسلمانلارنىڭ تارىخلىرى

(محمد فرىد و جدى حضرتلارنىڭ علوم عاليە درسلىرىدىن) .

مسلمانلارنىڭ توبان ويوقارى كىتوبلارنىڭ سىبىلىرى ، خستەلكارىنە شفا و يروك يوللارنى .

بىز بو درسە مسلمانلارنىڭ تارىخلىرى حقتە يىقى بر اصول اوزرنە بحث آچوب نىچە بىلر ايلە بىلر بدوبىلك و وحشىلىككە ياشامش امتلارنىڭ آزغىنە بر وقت ايچىندە ئاڭ ويوقارى اولان بر مدنيتنى كىسب ايتولارىنە سبب اولامش اجتماعى و شخسى شىلارنى بيان ايدە چكەز .

بو قدر اوزون مدتلىرىدىن بوندىن طوروب دە كىسا كىدەن گىنە قوزغالوب كىتوب آز بر وقت ايچىندە ئاڭ عالي مدنيت كىسب ايتولارىنە تارىخ صحىفەلەرنە غىرب خلىقىنىڭ نظىرلارنى يوقىر . اوشبو سبىدىن بونلارنىڭ حاللارىنە هر كم تعجب ايلر و بوندىن اولان سىر و باعثلارنى بىلور گە ھوس ايدىر .

عربلارنىڭ ناراولقدىن ، وحشىلىككە ، حيوان طبيعتلى اولمىقىدىن چىقوب اجتماعى حاللار كە كۆچولارىنە و عمران كىسب ايدولارىنە اصل سبب اسلامدىر . شونىڭ ايچون مذكور سىر و باعثلارنى اسلامدىن ايلار گە تىوشلى بولور . اوشبونىڭ ايچون بىلر بو درسنى تارىخ درسى ايتسە كىدە مجرد نقل بوللو دىگە بلكە اصل دىن حقتە اجتماعى جەھتدىن دە بحث ايدى

تعبير ايدلنور . آرالرنده مساوات قاعده سي دستور اولمغان امتلرده كوچليلىر حكم يورتورلر وبوننگ سببندن ده عدالتدن محروم اولوب ، اجتماعى حاللرى حيوانلق نيگزينه بنا ايدلمش اولور . بوايسه محض نادانلقدن عبارت اولان بر حالدر . بناء عليه ميلاددن (۱۵۰۰) ييل ايلك باشلانمش يونان امتى مساوات ومشورت قاعده لربنى قبول اينديكلرينه قدر بر بيگ ييل اوتمشدر . حالبوكه بونارنگ اوشبو بيگ ييل سوكنده قبول اينديكلرى مساوات ومشورت قاعده لرى ، اسلاملار قبول اينمش درست معناسيله اولان مساوات ومشورت قاعده لرينه حتى ياقين اولسون واراماشيدي .

رومان امتى ميلاددن (۷۵۲) ييل مقدم تشكيل ايدلندي . اما حقوقده اولان مساوات قاعده سي قبول ايدلمه سي مدنيت تشكيل اينديكلرندن ۳۰۲ ييل صوگ وافراد آره سنده مساوات قاعده سي بوندن ۳۰۸ ييل صوگ وسياسى مساوات ۳۸۶ ييل صوگ ، دينده حریت فوق العاده بيوك صوغش وفتنلر سوكنده ۴۵۰ ييل صوگ قبول ايدلمشدر .

كوز اوگمزه اولان انگليزلار ميلادى ايله دورتنجى قرنده رومانلر تصرفدن چيقوب مستقل اولقلرى حالده مساوات ومشورت اصوللربنى آنجق ۱۶۸۹نجى ييلده وفرانسزلرده ۱۷۸۹نجى ييلده غنه قبول ايتمشلردر . آوروپا اولرننگ باشقه دولتلرى ايچون بو شريف قاعده لرنى آلمق ايچون ده خيلى مدنلر اوتارگه لازم اولدى .

عربلر (مسلمانلر) حریت ، مساوات ، مشورت قاعده لربنى ايسه آنجق ۲۳ ييل مدننگ

ايشته بومقدمه لرننگ هيچ برنده هيچ كيمنىك نزاعسى يوقدر . بوندن باشقه ده علم جهتنجه باشقه بر درست مقدمه لرواردركه آنلر شونلردر :

(۱) انسانلر آراسنده اولان عومومى حادثه لرننگ هر برى بر عامل اثرى لو اور . امتلرننگ ترقى وتدنيلرينه مطلقا بر عامل لازم اولوب ، عاملسز هيچ شى ميدانه كهاز .

(۲) عامللرننگ بعضيلرى بيگ تيزلك ايله وبعضيلرى ده بيگ آفرونلق ايله ؛ بعضيلرى بيغشى وبعضيلرى ده يمان ؛ بعضيلرى يمان اولسه ده بيغشيلق ايله بويالمش وبعضيلرى ده بيغشى اولسه ده يمانلق ايله بويالمش اولان نتيجه لر ويرر .

(۳) مسلمانلر ترقى اينديلىر ايسه ترقيلر بيگ عاملى صرف اسلام اولوب باشقه هيچ بر عامل يوقدر .

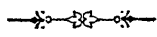
(۴) دنياده انسانلر ياشارغه باشلادقارى زماندن بوكون گه قدر مدت اچنده لك تيز صورنده ترقى ايتوچيلر عربلر اولوب ، بونلر ننگ مثاللرى دنياده يوق اولمامشدر .

تاريخده مشهور اولان قوملرننگ هر برى اوزون زمانلر پاروم مدنى صورتنده ياشاب ، امتلر اولمشلر وتدریجى صورتده بيگ كوب وقتلر اوتنه اوتنه درست مدنيت كسب ايلمكده اولنمشلردر .

قوملرننگ فردلربنى بر برينه باغلامقده اولان قانونلرى آراسينه بتون فردلرده مساوات (بر نيگز حقه اوامق) وعومومى اشلر حقتده مشورت تيوش ايديكى اقرار ايدلنور وعمل گه قويلنور ايچون اوزون مدنلر حاجتدر . ايشته شول مدت « پاروم مدنيت ، ديمكل

شریفی، انسانلرنی آياقغه باصدرر وعقللرنی
ایشلاترگه سبب اولسونلر ایچون عرب قومی
آراسندن ارسال بیورمشدر.

(صوگی وار)

روس ادبیاتی

ایکی محرر: پاسوشقوف تاتیشچف.
اثرلری. فکرلری. مسلکلی.

بیوک پتر زماننده روحانی بولماغان ،
محررلردن مشهور ایکی آدم باردرکه، بونلر
نک بریسی «باسوشقوف» (Посошковъ) ،
ایکنجیسی «تاتیشچف» (Татищевъ) در.

پاسوشقوف عادی بر کرستیان بالاسی
بولوب لایقیله معارف کسب ایته آلمادیغندن ،
بونک معلوماتی بر ترتیب وانتظام اوزره
توگل ، بلکه اوز اوزندن حاصل ایتمکان نرسه
لردن عبارت ایدی. شونک ایله برابر ، اوز
وقتنده مشهور آدم اولوب ، فه اوفان پروفوپو
ویچ ، استیفان پاؤورسکی لر وحتى پادشاه
پترنک اوزی ایله مناسبتده بولنور، همده
اوزینک بر چوق طرفدارلری و دشمنلریده
بار ایدی .

بونک یازغان اثرلرندن انک اهمیتلیسی
ایقونومی پولیتیک ، وقسما علم حقوقغه عائد
«فقیرلک وبایلیق حقنده» اسملی بر کتاب اولوب
بو اثرده حکومت ادارهسندن وتورلی صنف
اهالی حالندن بحث اولونمقده در. بو کتابنک

تمام آلورغه موفق اولدیله . شول کون جناب
رسول الله اوزربنه : « بن بو کون دینگزنی
تمام ایتدم » معناسنده اولان : «الیوم اکملت
لکم دینکم وانتمت علیکم نعمتی ورضیت
لکم الاسلام دینا » آیتی نازل اولدی.

اوقوچیلر بیلورلرکه : بن بو یرده اصل
مدینینی ومدنیتنکده بیوک مرتبهسنی مساوات
مشورت ، گوزل اخلاق ایله تعریف ایدوب
کوستردم و هنر صنعت وغیر اختراع هم کشفیات
اوزربنه حتی اشارت اولسون ایتمادم. چونکه
شریعت اثرلرندن مقصود اولان واجتهماعی
حاللرده انک کامل معناسی ایله سعادتکه سبب
اولان شیرلر ایشته بزم کوستردیکمز قاعدهلردر.
دنیاده انک محترم قوملر ایسه استقلال، گوزل
اخلاق ، عادل قانونلر ایله عدالانوب طورمقده
اولان قوملردر : بونلر استر شهرلرده، ایستر
کیز اوی وچاترلرده کون کچرسونلر و ایسترسه
قوی کوتوب یورسونلر ، مدنیتنک انک بیوک
مرتبهسنده حساب ایدلنورلر . انک ناقص اولان
انسانلر ایسه گوزل اخلاقدن محروم اولانلریدر.
هنر وصنعتدن هیچ بر شیرلری اولمادیغی وقت
جناب اللهنک اسلاملرغه . «کنتم خیر امة
اخرجت للناس تأمرون بالمعروف وتنهون
عن المنکر» دینه خطاب ایتدیکنده بزم
سوزلرمز که آچیق اشارت واردر .

علم جهتنجه اولان اوشبودرست مقدمه لرنی
بیان ایتدیکنمز صوگ بو یرده ذکر ایدمچکمز
ایشته بودر : اسلام امتینک اصلی ، رسالتنک
خانمسی اولان محترم اولان بر پیغمبر اولوب ،
رسوللرنک پوللری اوزگرلوب، دنیا وانسان
لقنک نظامی بوزولوب بتدیکی صوگ بتون
دنیا ایچون یبارلمشدر . الله تعالی بو ذات

بولا ، روسلرنىڭ باشقىە خلقلار قاتناشسولارندىن
 ودىن گە ضرر كېلۈدىن قورقا . بو حال ايسە
 ملنلر واملرنىڭ تىجدى و تىبدل دورلرنىدە بولا
 طورغان بىر حالدىر . بىزنىڭ مسلمانلردە دە ،
 اولرەك زماندە باشقىە ئىللر اوگرەنو ، باشقىە
 خلقلار ايلە قاتناشو موافق كورلمىگان . حالبوگە
 تىجدى و تىبدل زمانىزدىن عبارت اولان حاضرگى
 وقتەزدە ايسە ، بلا استىنا هر كم دىبرلك علوم
 و معارف دنياويىسەنىڭ لزوم و اھىمىتىنى اقرار
 ايدىلر ، آڭا طرفدار بولونالر . لىكن كۆبىسى
 چالمالى اينزە ئىرلر ، چاپانلى دوقتورلر ئىشدر
 گە ئىللىر .

تائىشچىق — تائىشچىق ايسە پاسوشقوفنىڭ
 عكسنىچە اولوب منتظم تىلېم و تىربىيە كورمىش
 بىر ذاتىدر . بو اولاموسقوادە مھندىسلىك و طوبىچىلىق
 مكنىندە او قودى ، آندىن سوڭك طاغ و معدىن مھندى
 سلىكى تىحصىل ايتىك اىچون گىرمانىياغە بىبارلىدى .
 گرمانىيادىن قايتقاندىن سوڭك طوبىچى اقدە خىدمت
 ايدوب نارۋا ، پالتاوا پروت صوغشلىرىندە
 بولوندى ، صىگرە اورنىبورغ اطرافىدىكى معدىن
 زاودىلىرىنى اداره ايتدى . آڭىك بعدىنكە معدىن و آقچە
 صوغو اشلرىنى اوگرە نور اىچون اسويچىرگە
 باردى . آندىن سوڭك اختلال ايتكان باشقىرلردىن
 باصدىرغە بىبارلىدى و آستراخانغە گو بىرناطور
 ايدىلدى . صىگرە عمىرىنىڭ آخىر كۈنلىرىنى موسقوا
 ياندىدە اوزىنىڭ اوطارنىدە كىچىردى .

تائىشچىق نىڭ شول قدر خىدمىتىدە بولنۇۋى ،
 آڭىك فنون و معارف ايلە اشتغالنى مانع بولماغان ،
 بو بىتون عمىرى بويونچە تارىخ ، جىغرافىيا و ادبىيات
 ايلە مشغول اولارق ، تارىخى اولان ، قول
 يازولرى ، آتالار سوزى ، مىلى جىرولر كىبى
 نرسەلر جىغان . بونىڭ يازغان اشلرنىڭ

بىرگان خلاصە فىكرى : - خلقنىڭ ظاھىردە كور
 نىگان بايلىق و سعادىتى آڭىك باطنىدەغى بايلىغىنە
 و اخلاق توزوكلىغىنە تابىدىر ، ظالمىلر ، اوغرىلر ،
 يول كېسۈچىلر ، ظاھىرى و باطنى ھىرتورىلى
 طاللاۋچىلر و غدارلرنى تمام قروب ، عدالت
 نى بىرلىشىدىر مۇزدىن اول ، ھىچ ھىرتورىلى تىدبىر
 ايلە خلقنىڭ تمام بايوۋى مىكن توگىلدىر ، دىبىكىدىن
 عبارتدىر .

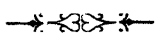
پاسوشقوفنىڭ بو اثرى : روحانىلر حقىندە ،
 عىكرى اشلر حقىندە ، امور عدلىيە حقىندە ،
 كرىستىيانلر حقىندە ، پادىشاھ منافعى حقىندە و سائىرە
 دىن عبارت ۹ فصلغە منقسم اولوب ھىر قا بوسى حقىندەغى
 فىكلرى شاپان دقتىدر . لىكن آرتق تىفصىلاتغە كىتو
 بولماسون اىچون ، بىز بونىڭ آنلرنى يازوب طورمىمىز .
 پاسوشقوف بو كىتابنى پىترغە تىقدىم ايدوب ،
 باشقىلارغە و خصوصا عدالت و حىلق دىشمىنلىرى
 اولان كىشىلرگە بادىر تىلماۋىنى اوتىنگان ، اكر
 بىلسەلر مىنى دنيا دە ياشانماسلر اوتىرلردىگان .
 ھىم فى الواقع بو آدم ، بىوك پىتردىن سوڭك ،
 ۱۷۲۶ نچى سىنە دە پىتر پاول كرىپوسىتىندە وفات
 بولغان .

پاسوشقوف بىوك پىترنىڭ اصلاحاتىنى باراتا ،
 لىكن استىيفان ياۋورسكى كىبى بودە ، روسلرنىڭ
 باشقىە دىن خلقى اولان لوتىرانلر ايلە باقىنلاشوندىن
 قورقا ايدى . پاسوشقوف دە اڭىك زىيادە دقت كە
 آلونە چىق حال شولدىر كە : منتظم تىحصىل كورمايىنچە
 اوز اوزىدىن يتىشوب فىكر صاحىبى بولغان بو
 آدم ، ھىر بىردە ھىر يازودىدە او قو و علم
 طرفدارى بولا ، پىترنىڭ اصلاحاتىنى خوش كورە ،
 اوزىدىن پىرايقتلر توزى ، لىكن دىن مىسئەل
 سىنە كىندىمى ، خالص متىعصب اسكى روس

ضرر بيره، دى. اويله نو حقنده اوز بالالرن
مجبور ايتارگه آنا آناڭ ھقى بولماسون، ديه
چغارلغان نظامنى تاتيشچى موافق طابا، اويله نو-
مسئله سنده كشيپڭ اوز عقلنى تومان باصقائغه كوره
تجربه ايه لرينه وخصوصا قرداش روغلرغه
كيشاش ايتارگه تېوش طابا، خاتونغه قل صفتى
ايله دگل، بلسكه رفيقه وپاردمچى صفتيله قارارغه
كرك، شولاي بولسه ده ايرلرگه خاتون نفوذنده
بولنورغه يارامى، بو پك اويات اشدر، دى.
عمر سورو حقنده تاتيشچى اوزينڭ
اوغلينه بويله وصيت اينه در: اوله عسكرى،
صكره ملكى مأمورينده اوطوز بيل خدمت
ايتارگه، صكره ۵۰ ياشلارده اولغه كوچوب
اوز كڭڭ خوطر كنده اشلارگه كرك - بوندىن
ماعددا: كرستيانلرگه دينى واخلاقى تربيه هم
معارف بيررگه، اولده معارف و ذى پالى روحانى
بولندروب آڭڭ معيشتنى تامين ايتارگه،
كرستيانلرنى اوقو، بازوغه اوگره تورگه، اوللرده
هونچه، خسته خانه، دارالعايزين لر يا صارغه
نصيحت ايتيه و كرستيانلردن نالوغ جيفان ده هر
وقت عدائتلى و معتدل بولورغه كرك، ديه در.

بوڭا قدر روس ادبياتى تاريخى نڭ
ايسكيره ك وقتلرى يازلمش اولد بىغندن، احتمالكه
اوقوچيلر نڭ دقتلرى پك جلب ايدلما مشدر.
بوندىن صوڭ ادبيات جديده گه يقينلاشد بىغندن
اوقورغه كوڭللى اوله چقدر.

ف . ك .

اهميتلىسى ۵ جلد ده «روسيه تاريخى» در.
تاتيشچى دينى فكر جهتنجه: بر قدر
پروتستانلق تحت تائيرنده اولوب، اسكى
روحانيلىر ينه تنقيد كوزى ايله قاراغان و: «آنلر
اوز قوللردن بايلىق كينماسون ايچون خالقنى
مخصوص شولاي نادانلق و قاراڭغولقده طوتقانلر»
ديه فكر ايتكان. سياسى فكر چه: مونارخىستك
كه مائل بولغان و «مملكترى، انكلتره واسو
يچره شيكلى طبيعى دڭزلر و طاغلر ايله دشمندىن
محفوظ بولغان، خالقلى معارفده ترقى ايتكان
حكومتلر ايچون ديهو فراتىچسكى اداره لر موافق
بولسه ده، روسيه شيكلى آندى بولماغان
مملكترلرگه اول اداره ياراميدر» ديگان.

تاتيشچى اوزينك اوغلينه بر وصيت نامه
يازوب قالدراغان. بونده: معارف، معيشت
و ماموريت حقنده اوزينك تصورلرينى بيان
ايتمشدر. اوغلينه تربيه دينيه آلورغه، قارتا-
يغانچه غه قدر هر وقت انجيل و كتب مقدسه
اوقى طوررغه، پراوصلا و نيلقنى بىغشى اوگره
گاندىن صوڭ قاتوليك لك، پروتستانلق و قاليو
نيست لكلىر نيه اوگره نورگه توصيه ايتيه،
چونكه روسلرغه هر وقت آنلر ايله اوچراشور
غه طوغرى كيل، جكدر، دى. دنياوى علملردن:
حساب، هندسه، طوپچىلىق، استحكامچى لك، تاريخ،
جغرافيه اوگره نورگه، نظاملر، اوقازلر اوقورغه
ونمسه تىلى ايله مشغول اولورغه قوشه در.
عائله مسئله سنده تاتيشچى پاسوشقوفكه
عكس اوله رقى تمام اوطوز ياشلرده اويله نونى
معقول كوره. چونكه ايرته اويله نو اوقوغه

کوز نعمتی

ضعیف و عاجز لرگه شفقت . تریبه خانه لر .
صوقرلیمی مشکل صلا کفر اولوق؟ صوقرلرنگ حساب
لری . صوقرلر حقندندو ه لری . شفقت جمعیتلری .
صوقرلری تعلیم . صوقرلر ایچون حرفلر . صوقرلر
ایچون کتبخانه و موزه خانهلر . ترتیب و تریبه .

« وقت » نڭ ۶۴ نچی نومیرنده « اعمالر
حقنده » دیبه بازلمش بر مکتوب وار . مکتوبنڭ
آخرنده مذکور اولدیغینه کوره بونی ساراپول
اویازدنده « بوبی » قریه سنده اولان مدرسه دن
محمد جان اسمنده بر اعمی ، املا صورتندده
یازدروب غرتیه یبار مشدر . روایتلرگه
کوره اوشبوذات مذکور مدرسه ده علم تحصیل
ایدوب خیلی معلومات صاحبی اولمش و اوزبنڭ
ایبداشلیری یاردمی ایله ترک و عرب ادبیاتلری
ایله مشغول اولمغلر روسیه ده نشر ایدلن
ترکی جریده لرنی اوقور اییش . ذاتا « وقت »
نڭ « صباح » غزته سنندن نقل اینمش بر خبرنڭ
قوسین آره سنده اولان بر جمله گه قدر دقت
ایتدیکی تعجبه لایقدر .

محمد جان افندیڭ اوشبو مکتوبی مناسبتی
ایله صوقرلر حقنده بر مقاله یازمق آرزوسیله
قوله قلم آلدیم . فقط نه یازاچغم ! بونی خیلی
فکر ایندم ، صوقرلر ایچنده اسلام
عالمنده شهرتلی اولان ذاتلرنی یازسه م
نه اولور ؟ دیدیم . لکن بونڭ ایچون حاضر
سرما بهم یوقلغی خاطر مه کلدی .

بر چوق آدملرنڭ مسلمان خاتون و قزلرینی
اوقوتوغه و بونلرغه یازو اوگرتوب تریبه

ایدوگه آچیقندن آچیق قارشو و طور دقلرینی
کوردیکمده ، ایلک و اسلامنڭ جهان یوزینه
نور ساچوب طور دقلری وقتندده نه کبی خاتونلر
اولدیغنی کورسستروب کتاب یازارغه قصد
ایتد شیدیم همده بونی بالفعل یازارغه موفق اولدم
(۱) . فقط بو کتابی بازار ایچون کوز اوگمده
رهبرلر حاضر ایدی ، حتی کتابنڭ اوزون اوله سنندن
فورقوب مهم شیلرینی ده اختصار ایدرگه مجبور
اولور ایدیم . اما صوقرلر ترجمه لرنی یازمق
بوگا هیچ اوخشاماز . زیرا صوقرلر حقنده
بازلش کتابلر کوز اوگمده اولنمادیغی کبی
حتی وارلغی ده معلوم دگلدر . بنا علیه صوقر
لر حقنده نه اولسه ده اولور برر مناسبت ایله
ذکر ایدلمش شیلر اولسه کرب دیه قوله
«المسنطرفی» کتابی آلوب «نوادری» بابنی
آچدم عربلر نوادری ، مقرئلر نوادری ،
نحوچیلر نوادری ، معلملر نوادری ، پیغمبر
لک دعوا ایدوچیلر نوادری ، سائللر نوادری ،
مؤذنلر نوادری ، کیمهچیلر نوادری ، هر
نورلی نوادر دیه فصل فصل ایدرک بازلمش ،
لکن صوقرلر نوادری بوق . کتبخانه مده
عرب ادیبلرندن امام جاحظ حضرتلرینڭ بر
فاچ اثری وارد ، بونلرنی آلوب فهرست
لرینه کوز سالم ایسه ده ایشمه یارارلق
بر شی اولنور دیه امید اورنی کورلما دی .
«دائرة المعارف» ده «عمی» کلمه سی مناسبتی
ایله بلسکه بر قدر شیلر اولنور ایدی ، لکن
بونڭ صوڭ جلدی اولان ۱۱ نچی کتاب آنچق
«عثمانیه» سوزی ایله طوقتامشدر . ابن عبد

(۱) «مشهور خاتونلر» اسمنده اولان بو کتاب

۴۴۸ بیت اوزرنده ۱۹۰۳ نچی ییلده اورنبوغ

شهرنده کریسوف مطبعه سنده باصلدی .

سلفلر مزننى خلقلرگه طائىتىق وشونىڭ سېىنىدىن ملتنى بيوك كوسترمك وافرادىنى دە بېرىنە باغلاپ قوت تھىيل ايتدىرمك قىمىدى ايله يازمقده اولدىغىم « آثار » ايچون لازم درجه دە استفادە ايدەچك نىسخلر ومعلومات آلەنچق منبعلر يوقلغىدىن نە قدر مشكل حاللر كچر دىكىمى تجرېبە ايدوب بىلدېكم ھالك سوقرلر حقندە مقاله يازارغە كرىشمكلىكم طوغروسى بىر بىردە ايكىنچى مرتبە بىقولمق قىيلىدىن بىر قىسورلقدىر. ھرنە ايسە بىر كىندى فكمردە دوام ايدەچكم تىمىرچى آلپاوتنىڭ : « بالته بولماسە بىز بولور » دىدىكى قىيلىدىن مقاله اولماسە « مقيلاە » اولور .

جانلى ملتلىرىدە ھر شى يازلور . بونلر ھتى آتلىر و آتلىرگە قدر ترجمە ھاللىر يازارلر . ھر نە قدر عمومى اشلىر ايله شغلىلىنورگە اوگر نەمكەن و علم روح ايله آشنا اولمغان خلقلرغە كورە بو شىلر معناسىز وتضىع عمرعد ايدلور ايسە دە بونلر نىڭ نە كىنى نتيجهلر پيدا ايدەچكىنى و كىملىرگە نە جھتىدىن اثر و پىرە چكىنى آنچق كىندى ار بايى بىلور . ايلك اسلاملر ھى ملتلىرىدىن بلكە ھى ملتلىرىنىڭ كىملىرىنى صىفك طور وچىلدىن ايدى . ھر نىرسەنى بىلمك آرزوسى ھىر بىلدېكلرنى يازمق ھوسى بونلر دە لازم درجه سنك اولور ايدى .

جاھىز حضرتلر نىڭ بىر اثرى شىمى كوز اوگىز دە اولنور . بونىڭ بىرىندە مشار الية ، بىر شىھىدلر نىڭ اسملىرىنى يازمىش كىمىسە قىيلىدىن اناچلر طرفىدىن چوقلغان آدملىرىنىڭ حسابلىرىنى واسملىرىنى يازمىش . بو كىنى شىلرە قدر معلومات و بىر مەش قوملر البتە سوقر و صاكر او ، آقساق و چولاقلر حقندە حسابسىز شىلر يازمىش

رېبە (۱) نىڭ « العقد الفرىد » نام اثرى نىڭ فھرستىنى قاراب چىقمد ايسە دە مطلوبە موافق شىلر بولاچمە قناعت ايتىم .

اونا شىھرىندە طور دىغىدە اسدالغابە ، فوات الاعيان ، فوات الوفيات ، اغانى ، قاموس الاعلام ، خلاصۃ الاثر ، سلك الدرر ، عيون الاطباء ، تذكرة الحفاظ ، عنوان العبر ، تاريخ الكامل ، مروج الذهب ، نفع الطيب ، عجائب الاثار كىمى اوزون اثرلرنى مرتب و تمام مطالعە ايدوب چىقمىشىم . اكر دە شول وقت سوقرلر حقندە بىر شى يازمق فكم اولە ايدى ، شونلرغە متعلق خىلرلرنى بىغوب و سوقرلردىن اولان مشهور آدملىرگە علامت قويوب وارمىش اولور ايدىم . ھالبوكە بونلرغە متعلق خىلى نوادر اوقودىغىم كوگىلە بىر قدر كلور ، فقط خاطر سىزلك بلىسە سېىنىدىن ھىچ بىرنى قايتوب ايزلپ تابىق مەكەن دىگىلر . اكر دە كىتبخانە مدە آور و پادە طبع ايدلن اثرلر اولە ايدى ، بونلر ساىسەندە چوق معلومات استفادە ايتىمك مەكەن اولور ايدى ، لىكن بىز بار كىمى كىتابلر مەز مصر ، استانبول و نادر اوله رىق ھىند طبعلىرىدىر . بونلر ايسە كىتابلرغە مەكەل فھرستلر قويىق دىگىل ھتى اجمالى صورتدە اولسە دە آچقچلر قويىق زھمتلرنى اوستلرېنە آلمازلر . قزانده چىتك كاوش ايشلاتوچىلر اوز ايشلرېنە اوزلرېنە قدر التفاتسىز لرايسە اسلام ھىكمتلر نىڭ كىتابچىلرېدە شول درجه دە اعتبارسىز لردىر . بو كونلر دە « رمىة من غير رام » قىيلىدىن آنچق اغانى اوزرېنە فرانسىز عالملىرى تىرتىب ايتىمىش فھرستىنى كوچروب قويدىلر .

(۱) ابو عمر احمد بن عبد ربه القرطبى الاندلسى

۲۴۶ دە دىياغە كىلوب ۳۲۸ دە وفات اولمىشى .

آقساق تيمرگوري (قبري) اوستنده گي
«موزالي» عبارت ده تعبيرگه محتاج بعض پير
لري يارلوب كينكان، اوستنده (تامده) موكلانوب
اولنلر اوسمشدر.

بوكونده سمرقند شهرنده فاضل مفتي محمود
خواجه ابن بهبود خواهه نك بزگه ويرگان
معلوماتلرنجه خاندردن فالغان ايسكى بنالر عددي
۳۰ غه يقين ايكان. بونلر ايچنده اڭ گوزل
نقشلي وبيوك عبارتلر ريگستان (قوملق) ده
بازار قنارنده مدرسهء شيردار، طلل كارى
وميرزا الغ بك در «شيردار» ده صورث
بولديغى (۱) ايچون نماز اوقولمى اما فالغان
ايكيسنده جهه نمازلرى اوقوله در. وقت
مساعده قيلسه انشاء الله بوبنالك بانيلرى
وتاريخلرى قسقه چه اولسه ده يازلور.

منسوب اولديغيز ترك (نانار) قديمگي،
بيوك نفوسلى ومعتبر ملت اولساقده شايان
نائسفى ايدرلك اورنومز مى تاريخمزنك
يوقلغيدر. شونك ايچون مى تيلمزده تاريخى
كتابلر بولمغانغه تاريخ بارديب وتاريخنى نه دن
عبارت ديوبنده بليلر، يازق دگلمى ؟ !

بر ملتلك مى تاريخى بولماسه منقرض
اوله چغى طبيعيدر. قورى ملت، ملت سوزلرى
ايله اول ملتلك بختيارلغى نه دن عبارت اولورده
ومليت حسى قايدن كلور؟ . قزانده «سيوم
بيكه» منارهسى ياننده بر بيچاره خاتونك قلبنده
نينداى سرلر وينداى حسلر ايله عزيز تنندن
طاتلى جاننى فداء قيلغانى خاطر كزده در. بونك
قلبنده البته برسر وبر حسى بولسه كيرك .
يوقسه غير يرده اولرگه اورون تابار ايدى !.

(۱) طشنده، جنوب طرفنده ايكي آرسلان صورتى تصوير
ايدلديكى ايچون «شيردار» ديه تسبيه ايدلمشدر.

اولورلر. اصحاب كرام وتابعين، باشقه اسلام
عالملردن صوفلرني آيروب كتابلر يازلمش
اوله چغندك شبهه مز يوق، فقط بويله اثرلر مشر
قده تاتارلر فننه سنده ومغربده اسپانيوللر
وحشيلكلرنده، باشقه عربى اثرلر ايله برلكك
تلف اولدقلى ظن ايدلنور. احتمال كه سلامت
قالانلرى ده وارد، بلكه كويدر لکن بزم
اون واوبش جلددن عبارت اولان كتبخانه مزده
نه قدرگنه شيلر اولنه بيلور ؟

(صوڭقى وار)

تر كستان ولايتى

(باشى ۶ نچى نوميرده)

«شاهزنده» مسجدى ياننده غى مذكور
ايسكى قبرليك كوبوسى تاوده بولوب، قالغانى
تاو ايتا گنده تيگز برده در. شول تيگز برده گي
قبر تاشلرى بتون، بتونه آياق التنده فالوب،
حيوانلر، پچان بازارى يا فالوب، قبرلر تابتالوب
بتكانلر. مسلمانلر بازارلغنى ديگر يرگه ياصارغه،
كوچررگه صوراسه لر احتمال كه مامورلر ياكه
شهر دوما خانهسى اعتبارغه آلور ايدى. قبر-
لكدن باشقه ده بازار ياصارغه سمرقنده اورون
ايركن. بوصولك زلزله ده الغ بك ابن شاهرخ
بنا قيلغان «شيردار» مدرسه سينك قوپولى
(مناره) اوستى يملوب توشكان. تعميرينه
حاضرنده بلكه آز خراجت كفايه قيلور ايدى.
«بيبي خانم» مدرسهسى تمام يراقسز بولوب
يملوب توشكان.

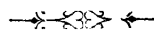
اوزماز بلكه انسجهمز آراسنه قدر نفوذ قىلوب
وجودمىنى تاثير حياتبخشاسى آستنده بولندىر.
ايكى قوبان آلنوب تىر بارى آستنه ايچى آزوتىت
فضه- جهوم طاشى - محلولى ايله طولو برىر تروبا
قوبولوب تىر يلرى بىك نقى تىكلدكن صوك
قوبانلارنىڭ بىرىسى قوباشقه چىغارلسه وايكنچىسى
قارانغىده قالدىرلسه بر مدت طور دقندن صوك
شوشى تروبالر آلنسه قارانغىده قالغان قوبانلارنىڭ
تىرىسى آستنده گى آزوتىت فضه محلولى اوز
حالده قالغان وقوباشقه چىغارلغان قوبانلارنىڭ
تىرىسى آستنده كى آزوتىت فضه محلولى ايسه
اوز گرگانى وتحلل ايتوب قارايغانى كورلور .
ايشته اوشبو محلولى تحليل ايتىپ چىك وتوسىنى
اوز گارته چىك يالگىز ضيا ايكانى نظر دقتكە آلنسه ضيانلارنىڭ
وجودىده اڭ تىرەن نقطەلر يەنە نفوذ ايتونده
هيچ شەهە قالزم.

دوقتور «رانزى» دىمازەل، متورم فارە
لردن بر قىسمى قوباشقه قالدىرغانلار بىر قىسمى
دە قارانغى بولمەگە يابقانلار: قارانغى بولمەدە
گىلر نە تىز لىك ايله تلى بولدىلر يىنى وقوباشقه
قالغانلار يىنك كوب وقت ياشادىلر يىنى حتى بعضىلر
يىنك بتونلاى توزه لىكلر يىنى كورگانلار در . اوشبو
تجربە دى كىمىرى شعاات ضيا ئىيەنك؛ انجسە
نك اڭ تىرەن نقطەلر يەنە نفوذ ايتىپكىنى اثبات
قىلدر . ايشته ضيانلارنىڭ اوشبو نفوذ ودخولى
وظائف عضوبەمىزنىڭ كامىل صورتدە جرياننى
تائىمىن قىل، حيات وحكىمەمىزنى تقوبە ايتەدر .

دوقتور «لەرو» نىڭ تجربەسى هم شعاع
كىمىبىنلارنىڭ حياتكە بولغان بىك زور تاثير يىنى
كورستىمىكەدر . لەرو، بىرىسى فزل ايكنچىسى
مىلاوشە توسلى پىلالدن ياسالغان ايكى ساندىق
آلوب ايچنە هنوز باقا بولوب يىتمىگان بالار

ديك (Археологический) آثار قديمه گە منسوب
بنالارنى صاقلاب مىكن قدر تعبير ايدىرگە
تىوش، يوقسە صحرا دە بىلمىز قىلردن استمداد
ايتوالله تعالى گە (العباد بالله) شرك قاتنو
دگلمى؟ . درست! قىلردى كوروب عبرت
آلورغە يارىدر . زيارت قىلور دە ضرر يوق،
لىكن مجوسىلر عادتنچە قىلار چالونىگە حاجت؟ .
بونداى اوليالر زيارتى دىبە قىلار چالونى
استرخانده دە كورگان ايدىك . شونىڭ كى
عادت تركستان ولايتىدە هم معتبر ايكان .
الله نك كىملرى يوق دىبە مزە قوبامىز .

احمد جان بىكنمروف

قوباش

باشى ۷ نچى نومىردە

ضيانلارنىڭ مىقروبلارنى خراب وھلاك قىلمىق خصوصىدە
گى تاثيرى هم فعل كىمىبىگە بىر دىلدى . ايچنە
چەچمەك ايله بىك كوب مىقروبلار اورچوتلىگان
پىلالدن بر تروبا قوباشقه قارشى قوبولسە ۲۰ -
۳۰ مىنوت صوك تروبا ايچنە كى مىقروبلارنىڭ
خراب بولدىلر، اولدىلار كورلور . ايشته
شوشى شدتلى تاثيرنى كىمىبى شعااتلار حاصل
قىلدر . ضيانلارنىڭ شوشى وھل مىقروبلارنى تلى
قىلمىسى خصوصىدە هر توشنىڭ تاثيرى باشقهدر .
اوشبوشدت قىل شعااتكە قاراغاندە مىلاوشە توسلى
شعااتلار دە «۳۶۰» مرتبە آرتقىدر .
ضيا ، بىنمىزنىڭ يالگىز اوستىدىن گنە طابوب

يوندىن ياصالغان واننى اشتاناربنى كىپارلر .
سوت وبالدىن عبارت بولغان ايرته گى آشلر ينى
آشادقدن صوك يالان آياق يالانچاچ يورر گه
باشلارلر . وبتون وجودلر ينى طبيعتنك ضيا
وهوا شىكللى ايكي مبارك منبعنه عرض قىلورلر .
قوياش ضياسينك شدى آر توى ايله واننى وفتنى
كىلنگان بولور ، مؤسسەلرنك ياصاليشى پك
بسيط بولوب دورت تيرهك اوستنه اوطورتالغان
اونقى بر توبەدن عبارتدر .

شوشى توبەنك اوستنى چين حصيرى ايله
ياپلغاندر . - خستهلر اوشبو حصير اوستندە
يالانچاچ بر ايكي ساعت قوياشدە يانارلر . اوبە
دن صوك تداوى يوتدر .

« هواسز حيات بولمغانى شىكللى ، ضياسز
صحتدە بولە آلماز . » ضيا وجودنك ايچنە نفوذ
ايتوب انسجه مزنگ حياتنى اوياتور و قوتلنديرر
ضيانك تاثيرى ايله فائده كى كره ويات همرا
نك مقدارى ، عددى كوبە يور و قوتلنور ؛
مولد الحموضه ايله بيك ينگل امتزاج ايتوب
توسلرى قويولاشور . بوسبىندىر كه ضيا ايله
تداوى قىلنغان كشىلرنك تيريلرى قارايور .
ضيا ، بدنەنك ، ميقرولر و توقسينلر ايله
ياصارغە مجبور بولديغى صوغشك ، الك قيمتلى
بر بار دەچيدر .

* * *

شول قدر خواص شفا ئىنه نى جامع بولغان
قوياشدن فائده لىقى و تداوى ضيانى تطبيق
قىلىقى ايچون قوياشنك هر كون بزنى زيارت
قىلمەسى لازمدر . حالبوكه قوياش هر كون
وهر موسمده چىقىدور . بو حالده قوياشدن
محروم قالغان اوشبو زمانده بيچارە خستهلر
تداويسز مى قالسونلر ؟ . . يوق ؛ الك تريق

قويغان ؛ بر آى صوك ميلوشه توسلى صاندوق
دەكى بالالرنك استحالە قىلوب تمام بر باقا
بولغاننى وقىزل صاند قده گيلرنك بالا حالندە
فالغاننى كوركاندر .

يوندىن ضيا شعاعلر ينگ حيات اوستنە بيك مهم
تاثيرى بولغانلىقى آكلاشيلدر . ايشته ضيانك اوشبو
خاصە سندن فايده لىقى جهتنى توشونلگان وهر شعاعنك
خاصة دوا ئىسسى تىكشىر لگان و بو وجهلە « ضيا ايله
تداوى ، اصولى وضع و تاعسيس قىلنغاندر .
اوشبو كوندە ارباب و قوفى ضيانك صورت
تاثير و استعمالينى ، مقدار ينگ تعيىننى عينىلە
مادى بر دوا شىكللى بىلمەكده و ايجابى حالندە
ضيانى « راسپىت » ايله يازوب بىرمەكده در .

اوشبو كوندە ضيا ايله تداوى ايچون
ياور و پادە مؤسسەلر تشكىل قىلنمش وهر
مؤسسەنك يانندە برده يالگىز ضيا ايله تداوى
چادرى قوشولغاندر . شوشى موعسسەلرنك
توبەلرى پيالا ايله ياپلغان بولوب آندە خستهلر
قوياش « واننى ، سنە كىررلر . بونك شىكللى
قوياش واننيلردن الك كوب فايده لىغان كشىلر ،
روماتيزم لىلر ، قانسزلر ، چىخوتقە لىلر و دورنقا
هتدە بولغانلردر .

عمومى بولغان اوشبو موعسسەلردن باشقە
آلمانيا و اوستريادە بايلرغە مخصوص وشهرلردن
يراق و بيوك ماتور منظره لرغە قارشى مزىن
واننيلر تاسيس قىلنغاندر ،

بولمەلرى ايشكسز و ميبلى بسيط بولغان
شوشى واننيلردە تداوى قىلنمەقده بولغان خستهلر
ايرته طوروب اطرافدە كى كىچكنە طاولرنك
اوستنە چىغارلر و آندە عصرلر كوركان آغا
چلرنك قارت بوتاقلىرى آستندە ويم يشيل
اولنلر ايچندە بارلىق كىوملر ينى چىقاروب

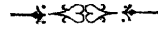
يعنى اشعه كيميويهسى باردور. حتى الكترىقك
بواغان اشعه كيميويه نك آرتق ايكانى آثارى
ايله ثابتدر.

(آخرى بولور)

ع. فخرى.

ضياسى قوباش ضياسى اورننه تطبيق قيلنه
باشلادى، بو ضيا هم قوباشنك بارلق خواصنى
هاؤزدر.

الكترىقنكده قزىل، يشىل ضياسى يعنى
اشعه ضروريهسى، كوك وميلاوشه ضياسى

تعليم

معاملر ايله ادب اوگره تمك تيوش ايدىكنى
بيلدرمكدور.

اوشبو قاعدهنى شاگرد تربيه ايدوچى
بالالر طوتارغه تيوشلى اولديفى كى عائله
باشلى اولان آنالر هم طوتارغه تيوشليدر.
ادب ويرمك قصى ايله استبدادلى ايدرگه
ياراماز، استبدادلى ايله ادب و تربيه ويرلماز.
ابن خلدون.

شخصى تربيه

تربيه نك وظيفهسى اخلاقنى اصلاح ايتنك
وعادتلى نوز اتمكدور. بو حال صبىلق وقتندن
باشلانور و مدرسده وقت دوام ايلر.
آدم اوغلنده ايكى تورلى تربيه اولوب،
بونلر نك برينى انسان، باشقه لردن واينچيشنى ده
اوز اوزندن اوگره نور. اوز اوزندن آلهقى

تعليم روشى

اوقوچى شاگردلرگه خصوصا بالالارغه
تعليم وقتنده قاتىلق كوسترمك ضررليدر.
زيرا بونك سببندن بالالرنك ملكه لرى، خلقلىرى
بوزلور. اخلاصلى سونار، يالقاولق عارض
اواور. اوزلرينه ويرلهچك جزالر، ايشوتهچك
اوزوشلردن قورقوب بالان سويلرگه اوگره نر
لر، بوسببندن آدهچىلىكلىرى بتوب باشقه لرغه
يوك اولاباشلارلر. بو حال شاگردلرده گنه،
بالالرده غنه دگل بلكه مستبد و اوصال حكومتلر
آستونده طوررغه محكوم اولان عموم خلقلرده
هم كورلمش و تجربه ايدلمشدر.

ايشته اوشبو سببندن معلملرنك مستبد
وقاتىغ كوكللى اولمقلى درست دگلدر. حضرت
عمر رضى الله: « شرع ادب ويرمگان كيمسه
گه هيچ كيم ادب ويره آماز » ديمشدر. بونك
مقصودى ايسه شرع شريف بوينچه گوزل

فرض و لازم بر شی ایدیکنده نزاع بوق. شونک
ایچون باش بالار و شاکردلره گوزل تربیه
و یرمک، کورکام خلقلر ایله عادتلندرمک تیوشلیدر.
(ادمون دیبولان)

مراسله و مخابره

قوزنیتسکی شهرندن :

صورت و رسملردن هم اماملر هم عوام
نفرتلنوب ، حرام دیه اعتقاد ایدلر . داملا
عالمجان حضرتده کاغدگه صورت نوشرمک
حرام ایدیکنی سویلمشدر (معاملات ۱۲ نچی
بیت) همده - لاتدخل الملائكة بیتافیبه تمائیل
اوتصاویر (راموز الاحادیث ص ۴۷۰)
هدیثندنده حرام اولدیغی آکلاشلور . فقط
بوشیلر حرام اولنور ایسه هر تورلی ژورناللردن
استفاده ایتمک یوللری بیکلانوب قالاچقدر .
یوقسه « الاحکام تتغایر بتغا بر الازمان ، قاعده -
سینک بو طوغر رده برر دخلی وارمی ؟ اوشبو
سوءالنک جوابی « شورا » ده یازلمهسی مطابوب
ایدی .

معلم : محمد یوسف المصطفوی

« شورا »

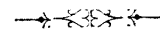
محترم داملا عالمجان حضرتلرینک مذکور
اثرینی کورمادک ، دلیللرینه ده اطلاهنر
یوقدر . شاپد « الدین والادب » مجلهسنده

تربیهسی باشقه لردن اوگره نه چک تربیه گه کوره
قیمتلی و اهمیتلیدر . بیوک آدملرنی شول بیوک کلرینه
ایرشدن شیلر ، باشقه لردن اوگره نهش تربیه
دگل بلکه کندی گندیلرندن آلدقلری تربیه در .
اوشبوسبیدن کندی حالنی اصلاح ایتمکدن
مایوس اولمق جائز بر اش دگلدر . انسان
کندی اجتهاد ایدر و اوز اوزندن تربیه آلوب
طورر اولسه بو کون اولماسه ده بر کون اوزبنی
اصلاح ایدر گه موفق اولور . یاش و قتلرنده
بر شی حساب ایدلمکان ذاتلرنگ صوگره دن
گوزل آدملر اولدقلری کوب کورلمشدر .
مدرسه لرنده و تحصیل و قتلرنده آلمش
تربیه لرینه و بو تربیه لرینک مبرزانلرنی بیلش
آدملرنگ مشهور ناپالیون و بسمارقنک
بتونلای باشقه آدملر اوله چغنی دعوا
ایدر گه مجبور اولور . باشقه لردن آلمش
تربیه لری ایله ائک فزا اولان بسمارق ایله
ناپالیون ، اوزلرندن آلمش تربیه لری سایه
سندله ائک شهرتلی انسانلر جمله سینه کرمشدر .
اگرده بر کیسه گه یاش وقتنده و شاکردلک
زمانلرده ده گوزل تربیه آلمق میسر اولمش
ایسه بو کیسه ناک اوز اوزبنی اصلاح ایدر
آمادقی حقنده هیچ عنری اولماز . باشقه لردن
گوزل تربیه آلمادیغی حالده کندی کندیندن
آلمش تربیه سی ایله آدم اوغلی اوزبنی اصلاح
ایدر بیلور ایسه ، گوزل تربیه آلمش کیسه
کندی کندیندن آلمش تربیه سی ایله حالنی
اصلاح ایتمک بیکراک یکلدر .
ائک ابلاک وقتنده گوزل تربیه و یرمک

بوندن صوڭ: « ايشته اوشبو بولمه گه كروب
 بواش حقنده اوز وجدانگن ايله (خواه نظامه
 طوغرى اولسون خواه اولماسون) بر حكم
 توز وگزده بونده مجلس گه چيقوب شونى اوفوگن،
 بو مسئله سزنگ حكمن ايله تمام اوله در!» دېدى.
 خاتونلر بولمه گه كروب كبتديلر، ايشكنى
 بيكلاديلر. بونده ايسه بتون محكمه، خاتونلرنگ
 حكملر ينى كوتوب طورهلر، عيبل كيمسه ده نه
 بولور؟ ديه اوتلى كومر اوستينه باصمى آدم
 كى بر حالده ارطوره در. بر ساعت اوتدى،
 ايكى اوتدى، اوچ اوتدى، خاتونلرنگ شاولاد
 قلى ايشلنه، اما اوزلرى هميشه چيقيلر.
 ياروم، نهايت بر ساعتده تمام اوله چق اشنگ
 دورت بيش ساعتار گه صوزلد يغندن ضرورى
 پريد سيد اتيل خاتونلر بولمه سینه باروب ايشوكنى
 آپدروب كردى. مگرده بو خاتونلر اوزلرينگ
 اشلاپه وكولمكلى حقنده مناظره ايدشوب
 ارطورلر اصل مسئله حقنك بركلمه اولسون سوزلرى
 اولماش ايش بونى بيلديكنك پريد سيد اتيل
 فرق العاده آچيغى كلماش و آبدرا د يغندن محكمه
 حضورينه قچقروب كولد يكى حالده چيقوب
 اشنى سويلامش، ايمدى بوكون كيچ اولدى،
 بواش حقنده ابرته گه خاتونلرني چاقرمای محكمه
 يالگن اوزلگندن گنه حكم اينار، ديه اعلان
 ايمش.

◆◆ آتالى آنالى تچقانلر بر ييل ايچنده ۸۰۰
 گه يتار. تچقانلر سرايتلى خسته لكرنى
 يورندن يورته كوپروب يورتديكارى كى
 آدم بالاسى ايچون باشقه چه ضرارى ده كوبر.
 يورته طور وچى بر تچقاننگ ييل بوينچه آدم
 بالاسينه ايمش ضررى هر كون باشينه ايكى
 تين مقدارى حساب ايدلنه در. اوشبو سببدن

بو طوغروده مفصل و آچيغى معلومات ويررلر
 و ويرر گه ده تيوشليدر. مسئله: صورت،
 رسم، تهثال معنلر ينى تحقيق ايدر گه موقوف
 اولوب، بونلرني ياصامق، ياصا تهق، ياصا
 لديغنه رضا بولمق، ايو گه كرتمك وار بوده
 طونتهق، عصر سعادتده صورت كلمه سى نه لرى
 شامل اولديغنى بيلمك، مدينه ده نه كى
 صورتلر اولوب ده بونلرني كيملر ونه ايچون
 ياصادقلىرى اوگر نهك كى پك كوب قسملر گه
 آبرلسه كرك. عامای راسخون شايد بو بچنى
 مهمل قويمازلر بر حكم ويررلر، شوگافدر شورا
 ده مناسب كلد كچه رسملر قوبولوب طورلور.

سوغه

◆◆ آمرىقاده اولان الوغ محكمه لردن بر يسى،
 كى اولمى حقنده حكم ايدر ايچون علم وعقل
 ايله مشهور اولان خاتونلردن اون ايكى دانه
 سنى محكمه گه چاقردى. محكمه ده ايش غايت
 دقت ايله قارالدى، عيبل كيمسه دن جوابلر
 آلدى، شاهدلر سويلاديلر. پر قورور
 عيبلدى، دعوا وكيلىرى مدافعه ايتديلر.
 بوندن صوڭ محكمه ده پريد سيد اتيل اولان
 ذات خاتونلرغه قاراب اوشبو اش طوغر وسنده
 اوزون بر خطبه سويلادى، مسئله ده اولان الك
 ياشرون نقطه لرغه قدر بيان ايتدى، بو طوغروده
 اولان نظاملرني بر قالمای آچوب ويردى.

(تركار فرانسر چه دن ترجمه ايدرك هر بيل
يوزر ايله رومان باصدر دقلرى حالدده بوبيل
عزيز اسلام اثرلرينه كوزلرى نوشمادىكى تعجب
ايدلنه چك حاللدندى).

••• آمريقا ميسبونيرلرى قزلرغه مخصوص
اولوق اوزره مصر شهرنده بر مكتب عالي
تأسيس ايدلر. بونك ايچون اورن آلوب
فيورال اينده مكتب بناسينگ نيگزنى جالمشلىر
دره ايكيوز قز آلورلق حجره لرى اوله چق
وبنائك مصارفى يوز آلتمش بيك صوم تخمين
ايدلمشدر. او قولنه چق علملر: عربچه، فرانسز
چه، انگليزچه و علوم عاليه درسلى.

••• گرمانيا، چين مملكتنده چين شاگرد
لرينه مخصوص اولوق بر دارالفنون تأسيس
ايدله چك وبونك جمل معلم و خادملرى گرمانيا لى
اولوق شرط اولنه چقدر.

••• آمريقاده حيرام مكسيم اسمنده بر ذات
تاوشمسز آتولا طورغان ملتق چيقارمشدر.
شمى بوندن صوك آدم اولدرمك بنگل بولا
چقدر. ريؤالويرينى كيسه سنده يا كه ييگنده
طوتديغى حالدده اورام بوينجه كشى اولدروب
واررغه ممكتلك اولور. (زهى مدنيت!).

تچقانلرنى بترمك حقتك اور وپاده بر فونفرانس
تشكيل ايدلمشدر.

••• گرمانيا ده «هيرشبرغ» شهرى طبيبلرندن
بريسى هنوز اون آلتى باشينه يتما مش بر قزنك
معه سنده اينه لر وارلغنى فوطوغراف واسطه
سيله كور مش وشونى آلهق ايچون، عمليات
جراحيه ايدوب جمل سى ۱۴۱۰ عدد اينه
آلمشدر.

••• خاتونلرينى آبر مش ايرلر «برلين»
شهرنده اوزلرينه گنه مخصوص اولوق اوزره
بر قلوب آچمشاردر. شمى بونك اعضاسى
اوچپوز دن زياده در.

••• فرانسپده قريه لر نك برنده وفات اولان
بر تلنچينك روسيه آچهسى حسابيله اونبيش
بيگدن آرتق آچهسى قالمشدر.

••• هجرتدن ۳۴۰ نچى ييلده وفات اولان
امام ابوزيد بن سهل البلخى نك «البدء والتاريخ»
اسمده اولان تاريخ كتابنى او شبوكونده فرانسز لى
طبع ايتدر رگه باشلامشلىر وفرانسز لسانينه ده ترجمه
ايتدر مشلدر. بونك نسخه سيني فرانسز قونصولى
اولان موسيو كلمان هوار استانبولدن تاپمشدر.
بو كونه قدر اون دورت جلدى تمام چيده مشدر.

اشعار:

نیچون کوزم آچلمی؟

آچلدى بارچه نك كوزى بزم كوزلر آچلمازمى؟
 ترقى اپليوب ملت پوره كلر بر باصلمازمى؟
 عجب بزلر همیشه آرتقه آدليهنز هوس برله
 ناتارلرنك آياغى يوقسه آلفه هيچ آتلهمازمى؟
 قانئزمى، دينئزمى بزي رسواى ايدن بوكون
 بوهرچيكسز فلاكندن بزم باشلر قوتلمازمى؟
 دينئز اولسه گر اسلام معارفدن نيچون طيسون؟
 معارف منبعى ده دين اسلام ديپ، اوفونمازمى؟
 قانئزدر بزم مانع دييور ايرسه ك ترقى گه
 ناتار خان هم ترك خا قانارى دستور طوتلمازمى؟

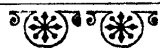
ح. فخرى.

قطعه

(تمام بولماغان بر اثر مدن)

چچب سوز درلرن، اى، كلك مغبوم،
 كوكل جان يرلرن آچب، نغم كوم!
 بتب عمرك، اينب كومگچ اوزگنى،
 اينرلر هرز جان كومگان سوزگنى.
 توگب هوكلار، طوغان كويلرني كويله،
 يانب، شيدا كوكل كويگاننى سويله.
 آغز يشلرني، قیل توشلرني اروا،
 بتب، ير ير بوى آنسون نخل سودا.
 فارانغى نون ايسه ياقن، يراقلار،
 حزين قلمبني وافلا - ياق چراقلار؛
 غريبلر شمچراق كورگانده يولدا،
 ديسونلر، بر زمان بار بولغان اولدا...

درد مند.

بوزلرم مانا لہامدم

گرچه مین ده بار صائنا لہدم، ایل قاتار صان آلہامدم،
ایلدہ یوردوم، حظلار آلدیم، اویلا سام، صان - آلہامدم!
یاندی مجنون، یاندی فرهاد - بر یانب آط آلدیلار،
مین غریب مک قات یانب دا، یاندیغا صانالہامدم؛

اویلا غز: معشوقه مکرر! ...

مین عاشق صانالہامدم!

کمگه وصلت، کمگه امید نعمتن بیردی فک،

مین امیدنک صول فولندان برصنق نان آلہامدم.

... کمگه وصلت، کمگه امید! ...

مین صنق نان آلہامدم!

ایتدیلم کم بر بختسز ایلمگه عاشقسنک فقیر،

برقزاردیم، بر بوزاردیم... نی طانیم - طانا لہامدم.

... نی طانیم؟ ... طانا لہامدم!

سزنی، ملت قزلاری آه، ای امید بولدوزلاری!

تاک سحرلر ازلب ازلب، بر کورب قانا آلہامدم.

... ای امید بولدوزلاری! ...

... بر کورب قانا آلہامدم!

ایسدی جیلر ایل اچندن، ایرته کیچ صالدم فولاق،

جیل - جیلسلرنک موکوندان ذوق الحان آلہامدم.

قایدای برطاو، قایدای مأمول چشمه آب الحیات،

نز بوگوندوم، یش طامزدم، دردکه درمان آلہامدم.

... دردکه درمان آلہامدم!

بئر ملت، مازمزم کوزلدم یل لار بویی،

یتدی دفنم وقتی، کفنم بوزلرن مانا لہامدم.

ویلا! ...

دری-پی-پی-غ!

بوزلرم مانا آلہامدم!!

عليه السلامك نسلي ههيشه دنياده بار ايمش ،
بن ايسه بو نسل منقرض بولهشدر ديه ظن
ايدوب يورمكده ايدم ! « ديهشدر .

♦♦ آغير خسته لسكي خبري تارالمش عبدالله بن
منصور اوينك ايشوكينه كيلوب ابو العينا :
« عبدالله نك نه حالي وار ؟ ديه صورادي .
ايشوكني آچوب : « الله شكر سزنگ مقصود-
كز چه ! « ديه جواب ويرديلر . (بخيش-ميلاندي
ديهكني قصد ايتلر) بوگا قارشو ابو العينا :
« نيچوك صوك آغلاغان تاوشلر ، خاتونلرنگ
قچرشولري ايشتولمي ؟ « ديدى (ارزينك
مقصوديني ترجمه ايتهدر .)

♦♦ زنا قيلمق ايله اسمي چيقميش اولان بر ذات
ابو العيناغه تورتمك قصدي ايله : « بزم - بصره-
ده نه قدر يالانچي وار ؟ « ديديكنگ ابو العيناغه :
« زناچيلر صانوننچه ! « ديه مذكور ذاتني
اويالتدى .

♦♦ ابو الصقرنگ : « قچرشقان وقتك هر قاچان
تريه سز آدملر بيكه لر « ديديكينه قارشو-
ابو العينا : « شونك ايچون سكا بر كشي ده
قارشو طوره آلميدر « ديمش .

خطا	صواب	بيت	يول	باغانا
۱۷۳۹	۱۷۲۹	۲۳۳	۸	۲
شاکر	شاکرد	،،	۳۰	،،
غزته لرينه	عزت لرينه	۲۴۰	۸	۲
اصلي	اصلي	۲۴۲	۲۸	۱

لطائف

وفيات الاعيان كتابندن
(ابو العينا)

♦♦ وزيرلردن بر يسي ابو العيناغه : « ايشا
كشني نيچوك اوغرلاديلر ؟ « ديه صوراديفنگ ،
ابو العينا « اوغريلر ياننده بوق ايدم ، شونك
ايچون نيچوك اوغرلاديلرني بيله آلمادم « ديه
جواب ويرمشدر .

♦♦ حضرت علي نسلندن اولان بر كشي قچر
شدقلى وقت ابو العيناغه : « اللهم صل على
محمد وعلى آل محمد ديه هر كون بگا صلوات
ايته سن ! « ديدى . ابو العينا بوگا قارشوبن :
وعلى آل محمد الطيبين الطاهرين « ديه مده سن
قچوب فالاسون ! ديه جواب ويردى .

♦♦ وزيرلردن بر يسي بر زور مجلسده :
« خلق بر مكيلرني مدح ايتمكده افراط قيللر ،
بويله خبرلرني يازوچيلر چيقارمشلردر ، يازو
چيلر كوب وقت يوقني يازالر « ديهشيدى .
ابو العيناغه وزيرگه يوزن دوندروب : « شول
يالانچي يازوچيلر نيچون سزنگ حقكزده
شويله يالغانلاب مدح ايتميلر عجايب ؟ ! « ديه
الزام ايتمش ويوزني قزارتمشدر .

♦♦ ابو العيناك : « سز كيم اوله سز ؟ « ديه
صورديغينه قارشو بر كيمسه : « آدم اوغلي ! «
ديه جواب ويرمش . ابو العيناغه بوگا ! « هاى
بارك الله ! عمرلك اوزون بولسون ! آدم

ناشرى: محمد شاکر و محمد ذاکر و امينيفلر .
محررى: رضا الدين بن فخر الدين .

۵۶۳

اوشبو نومر «شورا» نك مندرجه سى:

ايدكى ميرزا.

زاقافقاز مفتيسى حسين افندى غائبوف ترجمه احوالى. ابراهيم غائبوف.

روسىده ايناروديس مکتبلىرى. ف. ك.

مسلمانلر نك تاريخلىرى. فریدو جدى.

روس ادبياتى. ف. ك.

كوز نعمتى.

ترکستان ولايتى. احمدجان بيكتيمروف.

قوياش. ع. فخرى

تعليم روشى. ابن خلدون.

شخصى تربيه. ادمون دمولان.

مخابره. يوسفى المصطفى.

متنوعه.

نيچون كوزمز آچلمى؟ (شعر) ح. فخرى

قطعه. دردمند.

بوز لرم مانا لمام. (شعر) دردمند.

لطائف (وفيات الاعيان كتابندن)

اورنبورغ

« كرىموف ، حسينوف و شرکاسى » نك پاراواى باصمه خانه سى .

۱۹۰۸